

Kiparska radionica Rudolfa IV. Habsburškog

Trstenjak, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:155704>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-01**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

KIPARSKA RADIONICA RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG

Nikola Trstenjak

Mentorica: dr. sc. Ivana Tomas, docentica

ZAGREB, 2022. godina

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

KIPARSKA RADIONICA RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG The Sculptor's Workshop of Rudolf IV Nikola Trstenjak

SAŽETAK

Rudolf IV. Habsburški jedan je od najistaknutijih predstavnika habsburške dinastije koji je tijekom svoje kratke vladavine (1359.-1365.) stvorio temelje za uspostavu buduće habsburške prevlasti, pri čemu je uvelike utjecao na razvoj europske povijesti u nadolazećim stoljećima. To je postigao krivotvorenjem niza dokumenata poznatih pod nazivom *Privilegium maius* što je bio jedan od ključnih izvora nesuglasica između njega i cara Karla IV. Luksemburškog. Također, Rudolf IV. Habsburški iznimno je važan kao promicatelj i naručitelj umjetnosti jer je podupirao razvoj kulture i umjetnosti. Osim što je njegovom zaslugom osnovano Sveučilište u Beču 1365. godine, smatra se i osnivačem kiparske radionice koja je svoj najveći trag ostavila na katedrali sv. Stjepana u Beču. Unutar te radionice djelovali su domaći, ali i strani majstori iz Francuske i Italije čime je došlo do razmjene i međusobnog prenošenja znanja. U radu se, nakon povijesnog konteksta, obrađuje katedrala sv. Stjepana i njezina skulpturalna oprema nastala u vrijeme vladavine Rudolfa IV. Habsburškog. Proučavanje razvoja katedrale se zbog nedostatka izvornih dokumenata dugi niz godina temeljilo na stilskoj analizi. Stoga ovaj rad donosi podatke iz novijih istraživanja koja se temelje na primjeni novih tehnologija u znanosti što omogućuje uspostavu nove kronologije i reinterpretaciju starijih zaključaka. U okviru kiparske radionice Rudolfa IV. Habsburškog nastao je čitav niz značajnih skulptura, a njezini odjeci su se prije svega proširili na prostoru današnje Donje Austrije i Štajerske. Utjecaji kiparske radionice Rudolfa IV. Habsburškog vidljivi su, osim toga, u istočnim dijelovima središnje Europe, a širenje tih utjecaja napredovalo je i prema jugu zbog čega su paralele s Rudolfovom radionicom neki prepoznali i na tlu današnje Hrvatske.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži: 78 stranica, 40 reprodukcija. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: Beč, katedrala sv. Stjepana, kiparska radionica, Rudolf IV. Habsburški, *Privilegium maius*, skulptura

Mentorica: dr. sc. Ivana Tomas, docentica

Ocjenjivači: dr. sc. Predrag Marković, izvanredni profesor; dr. sc. Danko Šourek, izvanredni profesor

Datum prijave rada:

Datum predaje rada: 19.03.2022.

Datum obrane rada: 29.03.2022.

Ocjena: odličan (5)

Ja, Nikola Trstenjak, diplomant na Istraživačkom smjeru – modul Umjetnost antike i srednjeg vijeka diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Kiparska radionica Rudolfa IV. Habsburškog rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz navedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 19. ožujka 2022.

Nikola Trstenjak

SADRŽAJ

UVOD	1
1. ŽIVOT I VLADAVINA RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG	4
1.2. <i>PRIVILEGIUM MAIUS</i>	6
2. RUDOLF IV. HABSBURŠKI - PROMICATELJ UMJETNOST	14
3. KATEDRALA SV. STJEPANA U BEČU I NJEZINA OBNOVA U VRIJEME VLADAVINE RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG	17
3.1. KIPARSKA RADIONICA RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG	20
3.1.1 KNEŽEVSKI PORTALI: <i>BISCHOFSTOR I SINGERTOR</i>	22
3.1.2. SKULPTURE JUŽNOG TORNJA I ZAPADNOG PROČELJA	29
3.1.3. NADGROBNI SPOMENIK RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG I KATARINE LUKSEMBURŠKE	31
3.1.4. ALBERTINSKI KOR	33
3.1.5. PROSTOR BRODOVA I KAPELA SV. ELIGIJA	35
3.2. KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI RADOVI NA KATEDRALI SV. STJEPANA	37
4. DJELATNOST KIPARSKE RADIONICE RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG IZVAN BEČA	41
4.1. MOGUĆA DJELATNOST RADIONICE NA PROSTORU HRVATSKE	43
ZAKLJUČAK	47
POPIS LITERATURE	49
SLIKOVNI PRILOZI	54

UVOD

Rudolf IV. Habsburški jedan je od najistaknutijih predstavnika habsburške dinastije koji je svojim odlukama i postupcima tijekom vrlo kratke vladavine stvorio temelje za uspostavu kasnije habsburške prevlasti u Europi, pa je time uvelike utjecao i na razvoj europske povijesti u nadolazećim stoljećima. Rudolf IV. Habsburški vladao je od 1358. do 1365. godine nad Austrijskim, Koruškim i Štajerskim vojvodstvima, a u posljednjim godinama života pod njegovu vlast dolaze Tirolska grofovija i Kranjsko vojvodstvo.¹ Rudolf IV. ističe se kao osoba koja je donosila političke odluke s dalekosežnim posljedicama, a za svog života istupao je i kao važan promicatelj kulture i umjetnosti u svojoj prijestolnici u Beču. Smatra se osnivačem kiparske radionice u Beču koja je radila na nekadašnjoj crkvi, danas katedrali sv. Stjepana, a odrazi te radionice prepoznati su i na pojedinim spomenicima u susjednim krajevima. S ciljem boljeg razumijevanja i važnosti Rudolfa IV. Habsburškog prvi dio diplomskog rada posvećen je povijesnim podacima koji se odnose na vrijeme njegove vladavine, dok se u drugom dijelu rada obrađuje djelatnost kiparske radionice u Beču s naglaskom na katedralu sv. Stjepana kao ključnim spomenikom na kojem je ta radionica ostavila svoj trag.

O Rudolfu IV. Habsburškom i vremenu njegove vladavine postoji niz radova. Prva temeljitija monografija posvećena tom vladaru nastala je u drugoj polovini 19. stoljeća, a riječ je o knjizi Alfonsa Hubera pod nazivom *Geschichte des Herzogs Rudolfs IV. von Oesterreich*.² Kao jedan od najrelevantnijih radova na tu temu treba izdvojiti i djelo Wilhelma Bauma iz 1996. godine, pod naslovom *Rudolf IV. der Stifter: Seine Welt und seine Zeit*.³ Potrebno je spomenuti i Aloisa Niederstättera koji u svojoj knjizi naslovljenoj *Die Herrschaft Österreich, Fürst und Land im Spätmittelalter 1278-1411* iz 2011. godine, donosi vrijedne podatke za razumijevanje društvenih i povijesnih prilika na prostoru današnje Austrije u razdoblju od 13. do 15. stoljeća, pri čemu ističe i poseban značaj Rudolfove vladavine za kasniju povijest tog prostora na kojem će se formirati važnija politička sila u Europi.⁴ Također, za razumijevanje kulturno-povijesnog konteksta na tom prostoru veliki doprinos dao je i Christian Lackner objavivši 2005. godine članak pod naslovom *Das Haus Österreich und seine Länder im*

---

¹ Heinz Dopsch, "Rudolf IV.", *Neue Deutsche Biographie* 22, 2005., 179-180.

² Alfons Huber, *Geschichte des Herzogs Rudolfs IV. von Oesterreich*, Innsbruck: Wagner'sche Universitäts-Buchhandlung, 1865.

³ Wilhelm Baum, *Rudolf IV. der Stifter: Seine Welt und seine Zeit*, Graz, 1996.

⁴ Alois Niederstätter, *Die Herrschaft Österreich, Fürst und Land im Spätmittelalter 1278-1411*, Beč, 2011, 145-150.

*Spätmittelalter, Dinastische Integration und regionale Identitäten.*⁵ Premda je Rudolf IV. Habsburški vladao svega šest godina, bio je vladar s jasnom vizijom i gotovo nikada nije odustajao od zadanih ciljeva. U tom pogledu treba naglasiti kako su njegovi postupci često uzrokovali sukobe na ondašnjoj političkoj sceni, a time utjecali i na nezadovoljstvo cara Svetog Rimskog Carstva Karla IV. Luksemburškog. Upravo je Karlo IV., ujedno i punac Rudolfa IV. Habsburškog, bio osoba koju je Rudolf istovremeno smatrao uzorom, ali i velikim političkim suparnikom.⁶ Predmet najvećih trzavica između te dvojice vladara bio je *Privilegium maius*, a radi se o krivotvorenim dokumentima na kojima se temeljila kasnija prevlast Habsburgovaca u Carstvu. Naime, na inicijativu Rudolfa IV. Habsburškog nastaje zbirka od pet krivotvorenih dokumenata na osnovu kojih su onodobni austrijski vladari ostvarivali različite povlastice. O tim falsifikatima pisali su brojni autori, a jedan od najvažnijih radova na tu temu smatra se onaj Eve Schlotheuber pod naslovom *Das Privilegium Maius - eine habsburgische Fälschung im Ringen um Rang und Einfluss.*⁷ U drugom dijelu diplomskog rada pozornost je posvećena djelatnosti Rudolfove kiparske radionice u Beču. Riječ je obnovi crkve/katedrale sv. Stjepana u Beču koja se dogodila u vrijeme vladavine Rudolfa IV. Habsburškog od 1359. do 1365. godine, a na tom opsežnijem projektu obnove radila je njegova kiparska radionica. Osim toga, predloženi su i konzervatorsko-restauratorski radovi poduzeti u razdoblju od kasnog 19. stoljeća do novijeg doba jer su uvelike utjecali na postojeći izgled bečke katedrale i njezine kamene opreme. Među istraživačima koji su dali svoj obol u istraživanju te teme treba izdvojiti članak Antje Middeldorf-Kosegarten pod naslovom *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom* iz 1965. godine, gdje autorica analizira pojedina kiparska ostvarenja na katedrali sv. Stjepana u Beču i pripisuje ih radionici iz vremena Rudolfa IV. Habsburškog.⁸ Također, treba istaknuti i recentan rad Thomasa Fluma naslovljen *Das Paulusportal von Sankt Stephan in Wien* iz 2013. godine u kojem autor vrlo detaljno analizira skulpturu na portalima bečke katedrale.⁹ Veliki doprinos dao je i Johann Josef Böker koji

---

⁵ Christian Lackner, *Das Haus Österreich und seine Länder im Spätmittelalter. Dinastische Integration und regionale Identitäten*, u: Fragen der politischen Integration im mittelalterlichen Europa, 2005.

⁶ Dopsch (2005.): 179-180.

⁷ Eva Schlotheuber, *Das Privilegium Maius - eine habsburgische Fälschung im Ringen um Rang und Einfluss*, u: Die Geburt Österreichs. 850 Jahre Privilegium minus, Regensburg, 2007.

⁸ Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte 23, 1965.

⁹ Thomas Flum, *Das Paulusportal von Sankt Stephan in Wien*, Zeitschrift des Deutschen Vereins für Kunstwissenschaft 67, 2013.

svojim istraživanjima odbacuje dotad uvriježene teze o povijesti gradnje bečke crkve/katedrale sv. Stjepana i o nastanku skulpture u vrijeme vladavine Rudolfa IV.¹⁰

---

¹⁰ Johann Josef Böker, *Parlerisches am Wiener Stephansdom*, u: *Parlerbauten - Architektur, Skulptur, Restaurierung* Internationales Parler-Symposium, Schwäbisch Gmünd 17.-19- srpnja 2001., Stuttgartm 2004; Johann Joseg Böker. *Der Wiener Stephansdom. Architektur als Sinnbild für das Haus Österreich*, Salzburg / München, 2007.

1. ŽIVOT I VLADAVINA RUDOLFA IV. HABSBUŠKOG

Austrijskoj grani kuće Habsburg zaprijetilo je izumiranje već nekoliko desetljeća nakon ubojstva njezina rođonačelnika njemačkog kralja i austrijskog vojvode Albrechta I. (1255.-1308.; vojvoda Austrije i Štajerske od 1282.; kralj od 1298.) 1308. godine.¹¹ Naime, njegov najstariji sin Rudolf (1282.-1307.) umro je prije njega, dok su Albrechtovi sinovi Leopold (1290.-1326.), Heinrich (1299.-1327.), kralj Fridrich (1289.-1330.) i Otto (1301.-1339.) umrli u najboljim godinama života. Tako je jedini preostali nasljednik iz dinastije Habsburg bio njegov sin Albrecht II. (1298.-1358.; vojvoda Austrije i Štajerske od 1330.; vojvoda Koruške i markgrof Kranjske od 1335.), koji je nakon 15 godina braka s vojvotkinjom Johannom von Pfirt dobio sina Rudolfa IV. Habsburškog 1. studenoga 1339. godine. S obzirom na to da Albrecht II. i Johanna dugi niz godina nisu imali djece, vjerovalo se kako je rođenje Rudolfa IV. božja providnost zbog Albrechtovog hodočašća koje je poduzeo iz Aachena u Köln. Nekoliko godina nakon rođenja Rudolfa, Albrecht II. i Johanna dobivaju i dvije kćeri, Katarinu i Margaretu, te tri sina, Friedricha (1347.-1362.), Albrechta III. (1349.-1395.) i Leopolda III. (1351.-1386.), pa je opstanak loze Habsburg bio osiguran.¹² Rudolf IV. Habsburški, poznatiji kao *der Stifter*, tj. Osnivač rođen je u Beču na dvoru važnog i uglednog austrijskog vojvode, a o njegovoj dobroj izobrazbi već u ranoj dobi života svjedoče i vlastoručno potpisani dokumenti.¹³ Godine 1353. pridružio se ondašnjem češkom kralju i kasnijem caru Svetog Rimskog Carstva Karlu IV. Luksemburškom (1316.-1378., kralj Češke od 1348.; car od 1355.) u opsadi Züricha.¹⁴ Izgleda da se tada iskazao pred moćnim vladarom, jer mu je Karlo IV. povjerio funkciju namjesnika nad Elzasom, Švapskom, Bernom, Zürichom, Soluthurnom i St. Gallenom. Tri godine kasnije, u dobi od 17 godina, Rudolf je oženio Katarinu Luksemburšku, kći Karla IV. i njegove prve supruge Blanche de Valoise.¹⁵ Taj već ranije dogovoreni brak imao je izrazitu političku važnost jer označava povezivanje Habsburgovaca s dotad suprotstavljenom dinastijom Luksemburgovaca. Od 1357. godine Rudolfov otac Albrecht II. prepušta sinu da upravlja austrijskim prigorjem u Švapskoj i na Rajni, prostoru koji je zbog svoje udaljenosti od

---

¹¹ Huber (1865.): 10.

¹² Huber (1865.): 10.

¹³ Dopsch (2005.): 179-180.

¹⁴ Baum (1996.): 372-373.

¹⁵ Baum (1996.): 372-373.

središta habsburških posjeda bio izložen brojnim prijetnjama.¹⁶ Preuzevši upravljanje tim rubnim prostorom vojvodstva, Rudolf IV. uvelike je pridonio poboljšanju odnosa s tamošnjim stanovništvom. No, potpuna stabilizacija odnosa u tim udaljenim krajevima još uvijek nije bila uspostavljena. Kako bi osigurao svoje posjede Rudolf je prije svega posezao za diplomatskim sredstvima, posebice je težio stvaranju dobrih odnosa s bogatim gradovima pri čemu je nastojao izbjegavati oružane sukobe.¹⁷ Rudolf nije u potpunosti obavio sve svoje zadatke na tom prostoru, jer se zbog smrti oca morao vratiti u Beč 20. srpnja 1358. godine. Kao najstariji sin vojvode Albrechta II. tada službeno preuzima vlast nad austrijskim zemljama pa postaje vojvoda Austrije, Štajerske i Koroške. Još za očeva života pokazao je veliku samosvijest i samostalnost, a nakon očeve smrti dobio je veću slobodu da svoje ideje pretvori u djelo.¹⁸ Mnogi vladari nastojali su proširiti i osnažiti svoj teritorij, ali mali broj njih je to uspio i realizirati s toliko vještine i u svega nekoliko godina kao Rudolf IV. Habsburški, vojvoda Austrije, Štajerske i Koroške (od 1358.), grof Tirola (od 1363.) i vojvoda Kranjske (od 1364.). Stoga se s pravom smatra kako je Rudolf IV. najvažniji austrijski vladar u razdoblju srednjeg vijeka. U vrijeme svoje kratke vladavine želio je istaknuti značaj dinastije Habsburg i austrijskih vladara na europskoj političkoj sceni, stvarajući bliski odnos s moćnim carem Svetog Rimskog Carstva Karlom IV. Luksemburškim. U tom pogledu nastojao je kao što je Karlo IV. stvorio prijestolnicu u Pragu, na isti način formirati sjedište svoje vlasti u Beču pa je gradu dodijelio posebne povlastice, inicirao je graditeljske projekte i osnovao Sveučilište. Međutim, potrebno je naglasiti kako Rudolf IV. nije imao status kneza izbornika koji je bio ustanovljen u Zlatnoj buli cara Karla IV. sastavljenoj 10. siječnja 1356. godine. Radilo se o sedam osoba s najvišim statusom u Carstvu koje su imale pravo birati cara jer je Sveto Rimsko Carstvo bila izborna, a ne nasljedna monarhija. S ciljem da istakne legitimnost i prevlast dinastije Habsburg i Austrijskog vojvodstva nad ostalim dijelovima Carstva, Rudolf IV. odlučio je napraviti zbirku falsifikata nazvanu *Privilegium maius*.

---

¹⁶ Huber (1865.): 15-19.

¹⁷ Huber (1865.): 15-19.

¹⁸ Huber (1865.): 20-22.

1.1. PRIVILEGIUM MAIUS

Vladavinu Rudolfa IV. Habsburškog ponajviše je obilježilo stvaranje *Privilegiuma maiusa*, a riječ je o nekoliko krivotvorenih izvora kojima bi austrijski vladari ostvarili vrlo visoke povlastice u Svetom Rimskom Carstvu. Smatra se da je ta vješto falsificirana zbirka dokumenta nastala krajem 1358. godine, a zahvaljujući njoj uspostavljena je i prevlast Habsburgovaca u Carstvu tijekom narednih stoljeća.¹⁹ Iako krivotvorenje izvora nije bila rijetka pojava u srednjem vijeku, za izradu spomenute zbirke uložen je izniman trud kako bi dokumenti izgledali autentično.²⁰ *Privilegium maius* zapravo je modificirana verzija dokumenta poznatog kao *Privilegium minus* koji je izdao car Svetog Rimskog Carstva Fridrik I. Barbarossa (1122.-1190.; kralj od 1152.; car od 1155.) 1156. godine. Tim starijim dokumentom se ondašnja markgrofovija Austrija odvojila od Bavarskog vojvodstva i stječe status zasebnog vojvodstva.²¹ Na isti način se u Rudolfovoj zbirci dokumenta nastojalo da se Austrijsko vojvodstvo uzdigne u rang nadvojvodstva, sa sličnim pravima koja su tada imali knezovi izbornici u Carstvu. *Privilegium maius* je zbirka od pet dokumenata, a smatra se da je za njezin nastanak najvjerojatnije bio zaslužan Rudolfov kancelar Johann Ribi zu Lenzburg.²² U svakom pogledu valja pretpostaviti da je tvorac tih vješto krivotvorenih dokumenta bila osoba upućena u pravo i povijest, ali i vrsni kaligraf.²³

Prvi od tih pet dokumenata, tzv. *Heinricianum* sadrži potvrdu dviju starijih povelja koje su izdali rimski vladari Gaj Julije Cezar i car Neron. U tim poveljama data su posebna prava nekadašnjoj rimskoj provinciji Norik (Noricum) koja se nalazila većim dijelom na prostoru Austrije. Taj prvi dokument navodno je izdao još kralj Henrik IV. (1050.-1105.; kralj od 1056.; car od 1084.) za markgrofa Ernsta Austrijskog 1058. godine, a dodijelio mu je vlasništvo nad Salzburgom i Passauom kako bi lakše mogao zaštititi svoje posjede.²⁴ Rudolfu je taj dokument bio od velikog značaja jer se želio prikazati kao potomak rimskog cara Nerona koji je, između ostaloga, Austriju proglasio nadmoćnijom od ostalih zemalja i oslobodio je od poreznih obveza prema Rimskom Carstvu.²⁵ Drugi dokument je iz 1156.

---

¹⁹ Schlotheuber (2007.): 165.

²⁰ *Falsche Tatsachen - Das Privilegium Maius und seine Geschichte*, Muzej povijesti umjetnosti u Beču, URL: <https://privilegium-maius.khm.at/> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

²¹ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Henry II Jasomirgott". *Encyclopedia Britannica*, URL: <https://www.britannica.com/biography/Henry-II-Jasomirgott>. (pregledano: 6 siječnja 2022.).

²² Schlotheuber (2007.): 147.

²³ Niederstätter (2001.): 146-147, 152.

²⁴ *Falsche Tatsachen - Das Privilegium Maius und seine Geschichte*, Muzej povijesti umjetnosti u Beču, URL: <https://privilegium-maius.khm.at/> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

²⁵ Huber (1865.): 23.

godine, a radi se o proširenoj verziji *Privilegiuma minusa* poznatoj kao *Fridericianum*. Pretpostavlja se da je tada bula kojom je *Privilegium minus* bio zapečaćen odvojena od originala kako bi se mogla umetnuti krivotvorina.²⁶ Također, misli se kako je tom prilikom uništen i izvorni primjerak *Privilegiuma minusa* jer se nakon toga bilježi samo u prijepisima.²⁷ U tom dokumentu teritorij Austrijskog vojvodstva pružao se iznad rijeke Enns, a njezinom vladaru date su brojne povlastice, pa tako vojvoda nije bio podređen nikome, čak ni caru. Dakle, *Privilegium maius* težio je da se ograniči carska moć i dominacija nad Rudolfovom Austrijom. Ondje se ističe kako bi se svi carski posjedi na austrijskom prostoru trebali prenijeti na vojvodu, koji ima pravo prisustvovati okupljanju na carskom dvoru jedino kada to njemu odgovara. Osim toga, Carstvo ne bi smjelo imati posjede na prostoru habsburških vojvodstava. Ukoliko bi netko želio posjedovati feud na habsburškom teritoriju može ga dobiti isključivo od vojvode, osim ako se radi o pripadniku klera. Nadalje se od cara tražilo da prihvati nemogućnost protivljenja budućim odlukama vojvode. Najvažnija stavka tog dokumenta odnosi se na nedjeljivost veleposjeda, kao i na uredbu o nasljednom pravu. Ukoliko vojvoda nema sina nasljedno pravo ostvaruje kćer, a ako nema djece nasljednika može izabrati po slobodnoj volji. Ima li pak više sinova službenim nasljednikom postaje najstariji sin.²⁸ Treći sastavni dio *Privilegiuma maiusa* je izvor koji se datira 24. kolovoza 1228. godine, a njime je kralj Heinrich VII. (1275.-1313.; kralj od 1308.; car od 1312.) dodijelio sva prethodno navedena prava austrijskom vojvodi Leopoldu VI. Također, nikome nije smjela biti uskraćena mogućnost da svoj posjed proda, pokloni ili podari vojvodi u nasljedstvo, pa čak i ako je riječ o posjedima u vlasništvu Carstva. Suglasnost cara u tom slučaju ne bi igrala nikakvu ulogu.²⁹ Tim se dokumentom nanovo potvrđuje da zemlje u posjedu vojvode, uključujući i one koje će biti naknadno stečene zadržavaju sva prava koja su im dodijeljena. U četvrtom vrelu, izdanom 1245. godine, navodi se kako je car Frederick II. (1194.-1250.; kralj od 1212.; car od 1220.) potvrdio *Privilegium maius*. Ondje je zabilježeno da su vazali i ostalo stanovništvo austrijskih zemalja dužni isključivo poštivati volju vojvode i njegovih predstavnika, pa bi time car zapravo ostao bez vlasti u tom dijelu Carstva. Rudolf IV. zahtijevao je i potpuno oslobađanje od plaćanja poreza.³⁰ Posljednji sastavni dio *Privilegiuma maiusa* nalazi se u izvoru koji je kralj Rudolf I. (1218.-1291.; kralj od 1273.)

---

²⁶ Alphons Lhotsky, *Privilegium Maius: Die Geschichte einer Urkunde*, Beč, 1957., 24.

²⁷ Lhotsky (1957.): 24.

²⁸ Lhotsky (1957.): 24-26.

²⁹ Lhotsky (1957.): 24-26.

³⁰ *Falsche Tatsachen - Das Privilegium Maius und seine Geschichte*, Muzej povijesti umjetnosti u Beču, URL: <https://privilegium-maius.khm.at/> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

izdao 11. lipnja 1283. godine, gdje je svojim sinovima Albrechtu I. i Rudolfu II. potvrdio sve prethodno dostavljene dokumente.

Krajem travnja 1359. Rudolf IV. otputovao je zajedno s bratom Friedrichom na dvor u Prag kako bi car Karlo IV. potvrdio prethodno spomenute dokumente.³¹ S ciljem veće uvjerljivosti i autentičnosti, te izvore potvrdio je i izaslanik pape - biskup Egidije iz Vicenze.³² No car Karlo IV. nije bio spreman prihvatiti zahtjeve mladog vojvode, a posumnjao je i u vjerodostojnost tih izvora. Najviše sumnje izazvali su privilegiji koji navodno sežu još u doba Julija Cezara i cara Nerona, pa se Karlo IV. za pomoć obratio svom učenom prijatelju i slavnom talijanskom pjesniku Francescu Petrarci koji je slovio kao jedan od najvećih onodobnih poznavatelja rimske povijesti.³³ Petrarca je potvrdio sumnje Karla IV. ustvrdivši kako se radi o nespretnoj i besramnoj krivotvorini.³⁴ Ipak Petrarcono stručno mišljenje stiglo je na dvor u Prag tek 1361. godine, tj. nakon već završenih pregovora pa je car odlučio pomno provjeriti svaku pojedinačnu povlasticu koju je Rudolf zahtijevao. Na to upućuje i dokument koji je objavio Samuel Steinherz još 1888. godine, što je u mnogim kasnijim istraživanjima ostalo zanemareno.³⁵ Riječ je o izvoru u kojem Karlo IV. iznosi posebno mišljenje za svaki dio *Privilegiuma maiusa* i pritom donosi odluku o tome koje će od tih zahtjeva odbiti, a koje izmijeniti. Takvo pažljivo carevo postupanje s Rudolfovim falsifikatima uglavnom se tumači da je Karlo IV. te izvore u načelu smatrao autentičnima, jer bi u suprotnom tražene privilegije, ocijenivši ih kao pokušaj prevare, odbio bez previše razmišljanja.³⁶ Osim toga, Rudolf je zahtijevao da bude proglašen *vicarius imperii*³⁷ koji bi preuzeo sve tekuće državničke poslove u vremenu od careve smrti do izbora novog cara ili krunidbe njegova nasljednika.³⁸ Rudolf je dao izraditi i pečat na kojem je krunu ukrasio carskim križem, pri čemu treba naglasiti kako mu je Karlo IV. naknadno zabranio korištenje vladarskih simbola kao što su križ, kruna i žezlo. Rudolfova težnja da se izjednači s carem jasno dolazi do izražaja u izradi pečata, ali i u načinu potpisivanja dokumenata. Primjerice kako je car vlastoručno potpisivao dokumente koje je izdao, tako je i Rudolf odlučio samostalno potpisivati sve važnije dokumente. Carevi i kraljevi su, osim toga, uz datum

---

³¹ Huber (1865.): 32.

³² Schlotheuber (2007.): 149-150.

³³ Schlotheuber (2007.): 153.

³⁴ Rudolf Hoke, Ilse Reiter, *Quellensammlung zur österreichischen und deutschen Rechtsgeschichte*. Wien / Köln / Weimar: Böchlau Verlag, 1993., 121. Pismo Francesca Petrarce caru Karlu IV., 21. ožujka 1361.

³⁵ Samuel Steinherz, *Karl IV. und die österreichischen Freiheitsbriefe*, MIÖG 9, 1888., 63-81.

³⁶ Schlotheuber (2007.): 153.

³⁷ Niederstätter (2001.): 150.

³⁸ Eberhard Isenmann „Reichvikar“, *Lexikon des Mittelalters*, 7. Stuttgart, 1999., 648-649.

navodili i godine provedene na vlasti, a Rudolf je otišao korak dalje pa je prilikom potpisivanja dokumenta uvijek navodio i godinu života.³⁹

Nakon Petrarcinog suda car je većinu Rudolfovih zahtjeva odbio, a uskratio mu je darovati i neke posjede. Nakon nekoliko dana provedenih na dvoru u Pragu vraća se u svoju prijestolnicu Beč. Svjestan činjenice da pokušaj prevare cara nije bezazlena igra, kao i to da bi njegovi postupci mogli imati dalekosežnije posljedice nastojao je pronaći što više saveznika kako bi se mogao suprotstaviti caru u mogućem oružanom sukobu. Vrlo moćnog saveznika dobio je u ondašnjem hrvatsko-ugarskom vladaru Ludoviku I. Anžuvincu (1326.-1382.; hrvatsko-ugarski kralj od 1342.; poljski kralj od 1370.), s kojim je obnovio savez koji su prethodno sklopili Ludovik I. i Rudolfov otac Albrecht II.⁴⁰ Iako se činilo je da je Rudolf IV. tim savezom ojačao svoj položaj i da bi u slučaju oružanog sukoba s carem imao dovoljno sredstava za obranu, pravu opasnost za Rudolfa predstavljali su rascjepkani rubni dijelovi njegova vojvodstva koje je bilo teško obraniti pa je zbog toga pokušao proširiti krug postojećih saveznika. Shodno tome sklopio je obrambeni savez s grofovima Eberhardom i Ulrichom Wirtemberškima 26. rujna 1359. godine.⁴¹ Sklopljeni pakt odnosio bi se na posjede u Švapskoj, Elzasu, Sundgau, Aargau, Thurgau i Glarusu u trajanju od osam godina, a stupao bi na snagu kada bi nekom od tih dijelova vojvodstva, prema Rudolfovom uvjerenju, bila učinjena nepravda. Tada bi, u slučaju manje intervencije, svaka upravna jedinica morala poslati 50 vojnika na taj prostor, a u slučaju dugotrajnije opsade ili velike bitke poslati sve raspoložive snage. Rudolf se time pokazao kao vješt pregovarač koji stvari nije prepuštao slučaju.⁴² Kako bi se dodatno osigurala ta rubna područja, 3. svibnja 1360. godine sklopljen je savez i s grofom Amadeom VI. Savojskim u trajanju od petnaest godina. Osiguravši se tim savezništvima, Rudolf više nije trebao strahovati za najranjivije dijelove vojvodstva i mogao je ponovno kontrirati caru.⁴³ Shodno tome težio je da se habsburškim zemljama prenesu i sva prava koja su prema njegovu uvjerenju pripadala Austrijskom vojvodstvu.⁴⁴

Premda je Karlo IV. bio svjestan da će Rudolf tražiti saveznike kako bi ojačao svoj položaj, nije namjeravao rješavati nesuglasice oružanim putem pa je na habsburške poteze odgovarao na diplomatsko-političkoj razini. U rujnu 1360. godine pisao je kralju Ludoviku I. Anžuvincu upozorivši ga kako su postupci Rudolfa IV. proizvod mladenačke lakoumnosti, odnosno da je

---

³⁹ Huber (1865.): 34.

⁴⁰ Huber (1865.): 34.

⁴¹ Huber (1865.): 44-45.

⁴² Huber (1865.): 44-45.

⁴³ Huber (1865.): 45.

⁴⁴ Lackner (2005.): 278.

sišao s uma.⁴⁵ Čini se da je i sam kralj Ludovik I. Anžuvinač priželjkivao pomirenje između suprotstavljenih strana, a ubrzo je poprimio i ulogu neutralnog promatrača u tom sukobu.⁴⁶ Car je nastojao izbjegavati izravno suočavanje s mladim vojvodom, pa je na njegove „provokacije“ pokušao odgovarati uvijek diplomatskim putem.⁴⁷ No, uvidjevši snagu Rudolfova savezništava bio je primoran posegnuti za oružanim sukobom, jer se pribojavao moguće urote, a poglavito da moćni Ludovik I. Anžuvinač ne stane na Rudolfovu stranu (unatoč tome što je cijelo vrijeme ostao neutralan). Stoga je Karlo IV. odlučio vojnim putem smiriti nastalu situaciju, pri čemu nije htio izravno napasti Rudolfa IV. Na udaru su se tako našli njegovi saveznici, wirtemberški grofovi Eberhard i Ulrich.⁴⁸ Nadmoćna careva vojska prodirala je s istočne, južne i sjeverozapadne strane Württemberga, pa su grofovi već nakon tri dana zatražili sklapanje mira. Karlo IV. im je vratio većinu posjeda, ali su morali raskinuti savezništvo s Austrijskim vojvodstvom i prisegnuti na vjernost caru. Rudolf IV. je tijekom tog napada boravio u Münchenu, a nakon što su do njega stigle vijesti o raspletu situacije trebao je odlučiti u kojem smjeru će se razvijati njegovi daljnji odnosi s carem. Bio je svjestan da bi pretrpio strašne gubitke ako bi se suočio s carskom vojskom, pa mu nije preostalo ništa drugo negoli da od punca zatraži oprost i računa na njegovu dobroćudnost.⁴⁹ Karlo IV. ponovno je pokazao da je voljan oprostiti Rudolfu, istaknuvši kako njegove postupke valja pripisati prije svega mladenačkoj lakoumnosti. Rudolf nije imao izbora i morao je prihvatiti careve zahtjeve - oduzeto mu je pravo vladanja nad Elzasom, bio je prisiljen da se odrekne titule palatinskog nadvojvode (*palatinus archidux*) i da koristi naziv vojvoda Švapske.⁵⁰ Titula palatinskog nadvojvode ponajviše je smetala cara i bila je jedan od ključnih razloga njihovih nesuglasica. Sama titula se u tom obliku spominje zapravo samo jednom u *Privilegiumu maiusu*, a označavala je status koji je većim dijelom bio ceremonijalne prirode jer je ta titula služila ponajprije isticanju važnosti Habsburgovaca u odnosu na druge vladarske kuće u Carstvu.⁵¹ Mladi Rudolf bio je dužan uništiti i pečate u kojima su spomenute titule stajale uz njegovo ime. Također, obećao je caru da će ispraviti svoje greške i da će ispuniti sve njegove zahtjeve. Nakon završenih pregovora održanih u Esslingenu Rudolf IV. bio je razočaran carevim zahtjevima, unatoč tome što su mu tada bile dodijeljene i neke povlastice. Premda se činilo da je ponovno uspostavljen dobar odnos

---

⁴⁵ Schlotheuber (2007.): 163.

⁴⁶ Huber (1865.): 46.

⁴⁷ Schlotheuber (2007.): 163.

⁴⁸ Huber (1865.): 47-51.

⁴⁹ Huber (1865.): 47-51.

⁵⁰ Dopsch (2005.): 179-180.

⁵¹ Huber (1865.): 52.

između dvojice vladara, mladi vojvoda bio je spreman prekršiti obećanja jer je vjerovao kako mu je nanesena velika nepravda.⁵²

* * *

Rudolf je vrlo teško odustajao od zacrtanih ideja, a svojom upornošću nastojao je ispuniti zadane ciljeve. Donosio je mnogobrojne zakone na prostoru kojim je vladao, a važan dio njegove politike bilo je i darivanje posjeda brojnim velikodostojnicima. Za razliku od njegova oca Albrechta II., često je mijenjao najviše službenike u Štajerskoj i Koruškoj koji su se izmjenjivali gotovo na godišnjoj razini. Još jedna značajka rudolfske politike bilo je i navođenje većeg broja svjedoka u dokumentima u kojima bi se uvijek dodavala imena mnogobrojnih biskupa, opata, grofova i drugih uglednika.⁵³ Rudolf je podupirao i razvoj trgovine i gospodarstva, stoga je u određenoj mjeri cehove oslobodio od plaćanja poreza. Iako je uvijek bio u dobrim odnosima s Crkvom, nametnuo je visoke poreze kleru.⁵⁴ Primirje između dvojice vladara nije bilo dugoga vijeka, jer je 1361. godine Rudolf IV. odlučio prekršiti obećanje koje je dao caru i nastaviti s provođenjem privilegija koje si je dodijelio. Tako je sebi vratio oduzetu titulu palatinskog nadvojvode, a počeo se ponovno nazivati i vojvodom Švapske i Elzasa. Saznavši za Rudolfove postupke, Karlo IV. odlučio je sazvati skupštinu u Nürnbergu kako bi se razmislile mjere protiv Rudolfa. Stoga Karlo šalje pismo Rudolfu u kojem ga podsjeća na obećanje i njihov dogovor, te ga poziva u Nürnberg kako bi opravdao svoje postupke.⁵⁵ Rudolf IV. se isprva odlučio oglušiti na carev zahtjev i snositi posljedice, ali izgleda da je bio prisiljen promijeniti mišljenje zbog razmirica s Akvilejom na južnoj granici njegova vojvodstva. Uvidjevši da je oružani sukob s Akvilejom neizbježan, ponovno Karlu IV. daje obećanje da mu više neće proturječiti.⁵⁶ Ipak, to nije pomoglo spriječiti daljnje sukobe u pokrajini Furlaniji jer je akvilejski patrijarh dobio vojnu potporu od Francesca da Carrare, ondašnje najmoćnije osobe u Padovi kojoj je Furlanija bila jedna od meta u njegovoj ekspanzionističkoj politici.⁵⁷ Međutim, treba istaknuti kako to nisu bile prve razmirice na južnoj granici Rudolfova vojvodstva. Naime, u Venecijanskoj Republici su se

---

⁵² Huber (1865.): 52-54.

⁵³ Lackner (2005.): 279.

⁵⁴ Dopsch (2005.): 179-180.

⁵⁵ Huber (1865.): 54-56.

⁵⁶ Huber (1865.): 55.

⁵⁷ Federico Pigozzo, *Misstrauen und Zusammenarbeit: Das Verhältnis Venedigs zum Haus Habsburg unter Rudolf IV.*, u: Anno 1363. Tatort Tirol. Es geschah in Bozen, 2013., 273.

pribojavali Rudolfovog vojnog pohoda još krajem 1358. godine. Iako se ne može sa sigurnošću utvrditi koliko je takav scenarij bio izvjestan, svaki potez Rudolfa IV. bio je pod budnim okom mletačkih špijuna. Godine 1359. su zarobljeni mletački špijuni Marco Corner i Giovanni Gradenigo bili upravo predmet oštrih nesuglasica između Rudolfa i Venecije. U međuvremenu je i spomenuta ekspanzionistička politika Padove prisilila obje strane na poboljšanje odnosa. Premda ih je zajednički neprijatelj zbližio, Venecija je i u nadolazećim godinama austrijskog vojvodu gledala s dozom nepovjerenja.⁵⁸

Nije trebalo mnogo vremena da Rudolfov prevrtljiv karakter ponovno izađe na vidjelo. Naime, opet je promijenio politiku prema caru pa se s hrvatsko-ugarskim kraljem Ludovikom I. Anžuvincem udružio protiv njega. Sve je započelo svađom između kralja Ludovika i cara Karla IV. koji je uvrijedio Ludovikovu majku. Ogorčeni Ludovik bio je spreman obraniti čast majke, te je zatražio od cara da se pokaje i prizna krivicu. No do careve isprike nije došlo, a oružani sukob činio se kao jedino moguće rješenje. Nastalu situaciju iskoristio je Rudolf IV. koji se priključio kraljevoj strani, unatoč tome što mu je car prije nekoliko mjeseci oprostio prethodne prijestupe i pružio vojnu pomoć u sukobu s akvilejskim patrijarhom.⁵⁹ Stoga bilo je samo pitanje vremena kada će do cara doći vijest o Rudolfovom postupku. Godine 1362. Karlo IV. sazvaio je sastanak s kneževima izbornicima u Nürnbergu, gdje je optužio zeta za razne prekršaje. Rudolf je, između ostaloga, bio optužen i za neprimjereno tretiranje zatočenog akvilejskog patrijarha u Beču, jer patrijarha nije doveo caru na mirovne pregovore. Tom prilikom su se kneževi obvezali da u slučaju Karlove smrti ni Rudolf IV., ali ni njegova braće neće biti izabrani za novoga kralja. Čitava situacija postala je vrlo ozbiljna jer je prijetilo izbijanje rata u srednjoj Europi između najmoćnijih sila na tom prostoru. Kao najveći zagovaratelj tog rata isticao se Ludovik I. Anžuvinski koji je već zacrtao posjede koje će oduzeti caru. Međutim, u najnepovoljnijem mogućem trenutku za Rudolfa IV. i Ludovika I. Anžuvinskog izbila je pobuna u pokrajini Furlaniji. Stoga je planirani vojni pohod na cara morao biti odgođen. Također, treba istaknuti i druge probleme koji su tada zadesili Rudolfa pa je rat protiv cara pao u drugi plan. Godine 1363. nakon neočekivane smrti tirolskog grofa Meinharda III., muža Rudolfove sestre Margarete, izbili su novi sukobi na tom prostoru. Naime, Tirol je već duže vrijeme bio Rudolfova velika čežnja pa je odmah nakon vijesti o smrti grofa pohrlio u Bolzano kako bi mu njegova majka i posljednja pripadnica loze Meinhard, markgrofica Margareta predala vlast.⁶⁰ No u Tirolu je naišao na snažan otpor

---

⁵⁸ Pigozzo (2013.): 271.

⁵⁹ Huber (1865.): 74-75.

⁶⁰ Pigozzo (2013.): 274.

plemstva i Crkve, a zbog sukoba s bavarskom obitelji Wittelsbach morao je iznova zatražiti i pomirbu s carem.⁶¹ Godine 1364. Karlo IV. pristao je na dogovor s Rudolfom i odobrio je priključivanje Tirola kući Habsburg.⁶² Habsburška vladavina u Tirolu nije bila u potpunosti ni konsolidirana kada je Rudolf IV. u dobi od svega 26 godina, zbog bolesti iznenada preminuo na putu za Milano u svibnju 1365. godine.⁶³ Nakon Rudolfove smrti drastično su se pogoršali odnosi Habsburgovaca i Venecije, što je na koncu rezultiralo ratom za Trst 1369. godine i venecijansko-austrijskim ratom 1376. godine.⁶⁴ U vrijeme svoje kratke vladavine Rudolf IV. Habsburški želio je istaknuti značaj dinastije Habsburg i austrijskih vladara na europskoj političkoj sceni, a to je i uspio upravo krivotvorenjem dokumenata na kojima se temeljila kasnija prevlast habsburške dinastije u Carstvu. Naime, 1421. godine, više od pola stoljeća nakon Rudolfove smrti, ondašnji kralj i budući car Žigmund Luksemburški, treći sin cara Karla IV., priznao je legitimnost *Privilegiuma maiusa* nakon što je darovao posjede vojvodi Albrechtu V. Austrijskom. Godine 1442. Fridrik III., car Svetog Rimskog Carstva iz dinastije Habsburg, konačno je potvrdio valjanost *Privilegiuma maiusa* na teritoriju cijelog Carstva.⁶⁵

---

⁶¹ Lackner (2005.): 281.

⁶² Schlotheuber (2007.): 165.

⁶³ Lackner (2005.): 281.

⁶⁴ Pigozzo (2013.): 278.

⁶⁵ Schlotheuber (2007.): 165.

2. RUDOLF IV. HABSBURŠKI - PROMICATELJ UMJETNOSTI

Vladavina Rudolfa IV. Habsburškog uvelike je ostavila trag na europskoj političkoj sceni, ali i na polju kulture i umjetnosti jer je Rudolf nastojao od svoje prijestolnice stvoriti istaknutije kulturno i umjetničko središte srednje Europe. Formiranje Beča u važniji umjetnički centar započinje već u doba njegova oca vojvode Albrehta II. (1330.-1350.), a u Rudolfovo vrijeme Beč postaje znamenitije središte graditeljske i kiparske djelatnosti. Potrebno je istaknuti kako vladarske prijestolnice nisu bile samo središta političke moći nego i središta u kojima su se razvijala nova estetska, odnosno umjetnička stremljenja.⁶⁶ Shodno tome umjetnost različitih europskih središta, pa tako i Beča može se promatrati kroz prizmu pojedinačnih dvorskih škola. To je, između ostaloga, jedan od razloga zašto je u razdoblju srednjega vijeka u određenoj mjeri i zavladao regionalni „izolacionizam“, a ne zajedničko umjetničko stvaralaštvo.⁶⁷ Dvorska umjetnost bila je sastavni dio dvorske kulture, a na prostoru zapadne i srednje Europe razvija se u ranom srednjem vijeku u vrijeme franačkih dinastija Merovinga i poglavito Karolinga tijekom 8. stoljeća. Premda se termin *schola palatii* pojavljuje još u vrijeme Merovinga, riječ *schola* nije nužno označavala školu u užem smislu već se to prvenstveno odnosilo na crkvene i svjetovne velikodostojnike usko povezane s vladarom. Dvorska umjetnost zaživjela je u vrijeme franačkog kralja i prvog cara Svetog Rimskog Carstva Karla Velikog (747.-814; franački kralj od 768.; car od 800.) na čijem dvoru se obrazovao kler, a posebna pozornost pridavala se i izučavanju različitih grana znanosti.⁶⁸ U tom pogledu proučavanje dvorskih škola iznimno je važno za razumijevanje srednjovjekovne umjetnosti, ali i onovremenih društvenih i političkih odnosa. Shodno tome predmetom istraživanja u povijesti umjetnosti postali su tako i naručitelji.⁶⁹ Riječ je zapravo o osobama koje su bile zaslužne za nastanak brojnih slikarskih i kiparskih ostvarenja, odnosno na čiju inicijativu su započeti graditeljski projekti obnavljanja starijih zdanja ili podizanja novih. Oni su imali važan utjecaj u razvoju umjetnosti, a u njihovoj identifikaciji pomažu arhivska vrela poput računa, pisama, ugovora, darovnica, te potpisa na umjetničkim

---

⁶⁶ Irma Trattner, *Der Hof als kultureller Raum in Österreich: Die Kunst am Hof Herzog Rudolf des Stiflers Impulse und Auswirkungen*. Salzburg, 2001., 2.

⁶⁷ Jiri Kuthan, *Premysl Ottokar II.- König, Bauherr und Mäzen, Höfische Kunst im 13. Jahrhundert*, Wien-Köln-Weimar: Böhlau Verlag, 1996., 363-364.

⁶⁸ William Turner, „*Carolingian Schools*“ *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 3. New York: Robert Appleton Company, 1908. URL: <http://www.newadvent.org/cathen/03349c.htm> (pregledano: 2. ožujka 2022).

⁶⁹ Trattner (2001.): 2.

djelima.⁷⁰ U tom kontekstu valja izdvojiti upravo Rudolfa IV. Habsburškog kao naručitelja obnove crkve, danas katedrale sv. Stjepana u Beču i osobe na čiju inicijativu je zapravo i formirana kiparska radionica koja je radila na toj najvažnijoj sakralnoj građevini u gradu. Od autora koji su dali obol u izučavanju bečke skulpture 14. stoljeća treba navesti Wilhelma Pindera,⁷¹ potom Franza Kieslingera koji je utvrdio postojanje te radionice,⁷² a osobito Antje Middeldorf-Kosegarten i Karla Gintharta koji su podrobnije identificirali djela te radionice i utvrdili da njezinu djelatnost treba dovesti u vezu s vladavinom Rudolfa IV. Habsburškog (1358.-1365.), ali i to da je radionica nastavila funkcionirati i nakon Rudolfove smrti.⁷³

Potrebno je spomenuti i to kako Rudolf IV. u svojoj prijestolnici ni na polju znanosti i obrazovanja nije htio zaostajati za carem Karlom IV. Luksemburškim. Godine 1348. osnovano je najstarije sveučilište u srednjoj Europi - Sveučilište u Pragu. Karlovo sveučilište osnovao je papa Klement VI. (1342.-1352.) na zahtjev cara, a postalo je ključan čimbenik u razvoju kulturnog i društvenog života češkog naroda.⁷⁴ Stoga je Rudolf IV. odlučio i u Beču osnovati Sveučilište 1365. godine, a danas njemu u čast nosi naziv *Alma Mater Rudolphina Vindobonensis*. Riječ je o najstarijem sveučilištu na njemačkom govornom području i trećem najstarijem u srednjoj Europi.⁷⁵ Rudolfov doprinos kulturnom i umjetničkom razvoju Beča svakako valja promatrati u kontekstu njegova odnosa s Karlom IV., jer je Rudolf uvijek tražio priliku da se dokaže pred carem. U vrijeme vladavine Karla IV., a osobito tijekom 1340-tih godina Prag je već bio etablirano umjetničko središte u koje su pristizali vrsni majstori iz različitih dijelova Europe. Tako je Karlo IV. na svoj dvor u Prag pozvao Matthiasa von Arrasa iz Avignona, a nakon njega i Petra Parlera iz Schwäbisch Gmünda da sudjeluju u izgradnji reprezentativne katedrale sv. Vida.⁷⁶ S ciljem da od Beča napravi istaknutije umjetničko središte Rudolf je započeo intenzivnije obnavljati i graditi crkve i samostane, ali i angažirati graditelje i kipare iz drugih zemalja da sudjeluju na tim projektima. Glavna intencija Rudolfa IV. bila je osnivanje biskupije u Beču, odnosno njezino konačno odvajanje od biskupije u Passau - težnja još od vremena austrijske dinastije Babenbergovaca koju je

---

⁷⁰ Bürger (2009.): 26.

⁷¹ Wilhelm Pinder, *Die deutsche Plastik vom ausgehenden Mittelalter bis zum Ende der Renaissance*, sv. 1., Wildark-Potsdam, 1929.

⁷² Franz Kieslinger, *Zur Geschichte der gotischen Plastik in Österreich*, Krystall Verlag, Beč, 1923., 18.

⁷³ Gerhard Schmidt, *Die Wiener „Herzogswerkstatt“ und die Kunst Nordwesteuropas*, New York University Bobst Library Technical Services, 1992., 179.

⁷⁴ Karlovo sveučilište. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30598>. (pregledano: 7. siječnja 2022.).

⁷⁵ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "University of Vienna". Encyclopedia Britannica, URL: <https://www.britannica.com/topic/University-of-Vienna>. (pregledano: 2. siječnja 2022.).

⁷⁶ Trattner (2001.): 3-4.

kasnije naslijedila kuća Habsburg, a to je bila i velika želja njegova oca Albrechta II.⁷⁷ U travnju 1359. godine Rudolf IV. položio je kamen temeljac kako bi poduzeo opsežniji graditeljski zahvat obnove romaničke crkve sv. Stjepana u Beču. Nakon njegove iznenadne smrti u ljeto 1365. godine, gradnju je nastavio Rudolfov brat i nasljednik Albrecht III.⁷⁸ Izgledno je da je za Rudolfova života nastao niz značajnih skulpturalnih ostvarenja koji se pripisuju njegovoj kiparskoj radionici - *Herzogswerkstatt*.⁷⁹ Vodeći članovi te bečke radionice bili su Majstor svetog Mihaela koji je zanat izučio u Italiji i kipari koji su stigli iz Francuske i Italije. Upravo je to razlog zašto se jasno manifestiraju zapadni utjecaji na tim skulpturama, a koji dotad nisu bili poznati u Beču. Stoga se postavlja pitanje je li Rudolf IV. otprije bio upoznat s tim stilskim izričajem ili je s njime došao u dodir tek preko inozemnih majstora koji su došli raditi na bečkom Sv. Stjepanu.⁸⁰ Uz pristigle strane kipare iz Francuske i Italije u radionici su djelovali i domaći kipari iz Beča i okolnih mjesta, što je doprinijelo razmijeni i međusobnom prenošenju znanja unutar radionice.⁸¹ Osim toga, nema sumnje da je među majstorima vladala i velika konkurencija koja je rezultirala visokom kvalitetom izrade tih kiparskih ostvarenja.⁸² Nakon završetka radova na bečkom Sv. Stjepanu koji je kasnije postao sakralnim simbolom habsburške vladavine,⁸³ kipari su nastavili s radom na drugim lokacijama unutar ondašnjeg habsburškog teritorija.⁸⁴ Katedrala sv. Stjepana u Beču je ključan spomenik za razumijevanje djelatnosti Rudolfove kiparske radionice, a time i središnji dio ovog diplomskog rada.

---

⁷⁷ Trattner (2001.): 8.

⁷⁸ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 74.

⁷⁹ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 74.

⁸⁰ Trattner (2001.): 9.

⁸¹ Maria Ulrike Grün, *Figurale Bauplastik an der Chorfassade von St. Stephan in Wien*, Beč, Sveučilište u Beču, 2008., 28 (diplomski rad).

⁸² Trattner (2001.): 9.

⁸³ Lackner (2005.): 280.

⁸⁴ Grün (2008.): 28.

3. KATEDRALA SV. STJEPANA U BEČU I NJEZINA OBNOVA U VRIJEME VLADAVINE RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG

Višestoljetna katedrala sv. Stjepana (*Stephansdom*) u Beču vrlo je slojeviti spomenik graditeljske baštine. Njezina povijest gradnje seže u prvu polovinu 12. stoljeća, a od toga doba doživjela je brojne obnove i pregradnje. Posebna pozornost usmjerena je na graditeljski zahvat obnove tog najvažnijeg sakralnog zdanja u Beču koji se dogodio u vrijeme vladavine Rudolfa IV. Habsburškog od 1359. do 1365. godine, a poglavito na skulpturu pripisanu njegovoj kiparskoj radionici koja je tada bila angažirana na tom opsežnijem projektu obnove. Osim toga, predočeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi poduzeti u razdoblju od kasnog 19. stoljeća do novijeg doba jer su uvelike utjecali na postojeći izgled bečke katedrale i njezine kamene opreme.

O najranijoj povijesti crkve sv. Stjepana u Beču svjedoče dva povijesna izvora iz prve polovine 12. stoljeća. S obzirom na to kako se u tim vrelima navodi relativno kratko razdoblje izgradnje od 1137. do 1147. godine, istraživači nisu suglasni u interpretaciji izgleda te prve srednjovjekovne građevine podignute na mjestu postojeće bečke katedrale. Dio istraživača tako pretpostavlja da je u tih deset godina izgrađeno omanje zdanje skromnih dimenzija, poput kapele.⁸⁵ Ipak, u novije vrijeme većina istraživača zagovara tezu da je već u prvoj polovini 12. stoljeća sagrađena monumentalna romanička crkva na čijim osnovama je kasnije nastala tlocrtno jednaka nova građevina.⁸⁶ Po svemu sudeći, gradnju tog novog zdanja valja promatrati u kontekstu proširenja grada Beča oko 1200. godine.⁸⁷ Naime, postojeći trg svetog Stjepana (*Stephansplatz*) na kojem je smještena bečka katedrala nalazio se izvan gradskih zidina u 12. stoljeću, ali na poticaj vojvode Leopolda VI. iz dinastije Babenberg (1176.-1230.; vojvoda Štajerske od 1194.; vojvoda Austrije od 1198.) grad je proširen i oko 1200. godine podignuti su bedemi koji su se pružali uzduž današnjeg *Ringstraße*.⁸⁸ Stoga je trg sv. Stjepana sa starijom crkvom tada bio pozicioniran u samo središte grada Beča. Većina istraživača pretpostavlja da je u prvim desetljećima 13. stoljeća, najvjerojatnije 1220. godine kada se prvi put i spominje ime sv. Stjepana započeta gradnja nove reprezentativne trobrodne, 83 m duge bazilike s dva tornja na zapadnoj strani. No, treba navesti kako neki

---

⁸⁵ Karin Hlawinka, *Die Wiener Stephanskirche um 1350*, Beč, Sveučilište u Beču, 2011., 5 (diplomski rad).

⁸⁶ Hlawinka (2011.): 5.

⁸⁷ Böker (2007.): 320.

⁸⁸ Hlawinka (2011.): 13.

autori tu srednjovjekovnu graditeljsku etapu u kojoj dolazi do pregradnje brodova, transepta i kora starije romaničke građevine datiraju tek nakon požara 1258. godine, odnosno smještaju u vrijeme moćnog češkog kralja Přemysla Otokara II. (1230.-1278.; kralj od 1253.) za kojega smatraju da je pokrenuo tu zamašniju obnovu bečkog Sv. Stjepana.⁸⁹

Godine 1304. u doba Rudolfova djeda, njemačkog kralja i austrijskog vojvode Albrehta I., prvi put se spominje podatak da Habsburgovci namjeravaju potaknuti daljnju obnovu crkve sv. Stjepana, ali uz uvjet da od toga imaju koristi u crkveno-političkom smislu. Shodno tome odlučeno je da će se iste godine podići novi raskošniji kor uz pomoć građanstva i Vijeća grada Beča. Trobrodni gotički kor posvećen je tek 1340. godine u vrijeme vladavine njegova sina i Rudolfova oca vojvode Albrehta II., pa je iz tog razloga poznat kao Albertinski kor.⁹⁰ Kor je obnovljen i u doba Rudolfa IV. kada je poduzet ambiciozniji projekt obnove tog najznačajnijeg crkvenog zdanja u Beču. Kao što je ranije spomenuto Rudolf je uložio velike napore kako bi osnovao biskupiju u svojoj prijestolnici i na taj način stekao neovisnost od biskupije u Passau, pa je 7. travnja 1359. godine položio kamen temeljac za proširenje bečke crkve.⁹¹ Također, tri godine ranije uspio je organizirati i Kaptol, međutim, Sv. Stjepan postao je samostalnom katedralom tek 1469. godine.⁹² Potrebno je istaknuti kako je o obnovi poduzetoj u vrijeme Rudolfove vladavine oduvijek nedostajalo pouzdanih dokumenata što je nerijetko vodilo do kontradikcija, osobito jer se tumačenje srednjovjekovnih graditeljskih etapa crkve sv. Stjepana uglavnom zasnivalo na stilskoj analizi.⁹³ No, u novije vrijeme zahvaljujući preciznijoj analizi njezinih graditeljskih struktura i kamene plastike riješene su neke dugo prisutne nedoumice u interpretaciji tog višestoljetnog zdanja. Tako je petrografska analiza zidova crkve započeta još 1989. godine, omogućila nova saznanja o kronologiji njezine izgradnje.⁹⁴ U tom pogledu treba navesti radove Johanna Josefa Böкера, jednog od relevantnijih istraživača koji je u posljednjih dvadeset godina revidirao starije zaključke i iznio nova tumačenja o povijesti gradnje Sv. Stjepana u Beču. Tako je na temelju rezultata petrografskih istraživanja došao do zaključka da su dva kneževska portala, sjeverni *Bischofstor* i južni *Singertor*, nastali u Rudolfovo vrijeme, te da su prvotno imali funkciju kapela.⁹⁵ Oba portala krasi monumentalne skulpture mladog vojvode Rudolfa IV. i njegove

---

⁸⁹ Hlawinka (2011.): 16.

⁹⁰ Aleksandra Ledóchowksi Korybut Woroniecka, *Studien zur Bartholomäuskapelle der Wiener Stephanskircher*, Beč, Sveučilište u Beču, 2011., 25 (diplomski rad).

⁹¹ Trattner (2001.): 8.

⁹² Hlawinka (2011.): 3.

⁹³ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 74.

⁹⁴ Grün (2008.): 18.

⁹⁵ Böker (2004.): 103.-107.

žene Katarine Luksemburške, a pripisuju se Rudolfovoj kiparskoj radionici. S tim u vezi treba navesti kako je u literaturi, pa i onoj recentnijoj uglavnom prevladalo mišljenje da je u tzv. rudolfinskoj fazi proširenja bečkog Sv. Stjepana nastao i novi prostor za vjernike. No, tu pretpostavku Böker je odbacio zbog određenih stilskih razlika u odnosu na prethodno spomenute kneževske portale, smatrajući da su brodovi sagrađeni tek oko 1400. godine po završetku temelja tornja i južnog zida crkve, dakle nekih tridesetak godina nakon Rudolfove smrti.⁹⁶ Također, isti autor poziva se i na pojedine arhivske dokumente koji su dugi niz godina ostali zanemareni, a na osnovu kojih je nastojao razriješiti Rudolfovu ulogu u obnovi bečkog Sv. Stjepana. Tako je u *Tegernseer Chronik* zabilježeno da je Rudolf IV. položio kamen temeljac za gradnju kora i južnog tornja 1359. godine.⁹⁷ Taj izvor se dugi niz godina nije smatrao relevantnim, jer je u svim ostalim dokumentima zabilježeno da je kor posvećen 1340. godina. Nadalje, Böker navodi i kroniku rektora Bečkog sveučilišta Thomasa Ebendorfera iz 15. stoljeća, koji piše kako je Rudolf srušio Sv. Stjepana gotovo do temelja i da je u narednih sedam godina iznova sagrađio crkvu.⁹⁸ Ni taj podatak brojni istraživači nisu smatrali izglednim, kao ni onaj da je Rudolf IV. 1365. godine, tj. sedam godina nakon obnove, crkvu iznova posvetio Svim Svetima.⁹⁹ Za razliku od ostalih istraživača Böker nije odbacio te podatke, nego ih je reinterpreterao u smislu da u Rudolfovo vrijeme najvjerojatnije dolazi do unutrašnjeg uređenja već postojećeg dvoranskog kora koji, između ostaloga, stilski u potpunosti odgovara kneževskim portalima nastalima pod Rudolfovom vladavinom.¹⁰⁰ Kao razlog zbog kojeg je Rudolf IV. dao urediti Albertinski kor koji je posvećen tek 1340. godine, Böker prije svega vidi u političkim razlozima. Tako smatra da je Rudolf želio zboru kanonika koji je osnova 1365. godine, staviti na raspolaganje novoposvećeni kor, a to je bio važan korak prema osnivanju bečke biskupije, odnosno njezine neovisnosti od biskupije u Passau.¹⁰¹

---

⁹⁶ Böker (2007.): 61-74, 147.

⁹⁷ Maria Magdalena Zykan, *Der Hochturm zu St. Stephan in Wien*, Beč, 1967., 20 (doktorski rad); Böker (2004.): 104.

⁹⁸ Richard Perger, *Die Baumeister des Wiener Stephansdomes im Spätmittelalter*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 23, 1970., 103-104.

⁹⁹ Grün (2008.): 19.

¹⁰⁰ Grün (2008.): 19.

¹⁰¹ Böker (2004.): 104.

3.1. KIPARSKA RADIONICA RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG

Rudolf IV. Habsburški je za svoj projekt obnove ondašnje crkve sv. Stjepana u Beču angažirao kipare iz različitih krajeva,¹⁰² a unutar te radionice dosadašnji istraživači prepoznali su dvije dominantne struje. Prva se odnosi na kipare koji donose francuski utjecaj u Beč, a dolaze iz minoritske radionice francuskih korijena koja je u gradu djelovala već petnaestak godina. Prvi njihov projekt na kojem su radili u Beču bili su zapadni portali na minoritskoj crkvi (*Minoritenkirche*) nedugo prije sredine stoljeća u doba Rudolfova oca Albrechta II. Tijekom šezdesetih godina 14. stoljeća opremili su i kor *Gestadekirche*, a od te kamene opreme ostale su sačuvane četiri skulpture.¹⁰³ Francuski kipari koji su se u međuvremenu asimilirali u Beču su tako u okviru radionice Rudolfa IV. počeli intenzivno surađivati i s novopridošlim kiparima iz Francuske i Italije.¹⁰⁴ Druga struja unutar Rudolfove radionice izradila je ponajveći dio kamene opreme za bečkog Sv. Stjepana, a pripadala je radionici Majstora svetog Mihaela (*Michaelermeister*). Taj naziv dobila je po očuvanim skulpturama sv. Katarine i sv. Nikole iz bečke crkve sv. Mihovila (*Michaelerkirche*). Antje Middeldorf-Kosegarten dokazala je da su iz te radionice proizašli kipari koji su u Sv. Stjepanu izradili skulpturu Krista mučenika i nadgrobni spomenik Neidharta Fuchsa na južnoj strani crkve, kao i Bogorodicu, biskupa sveca i dva zaglavna kamena u kapeli sv. Eligija. Isti rad moguće je prepoznati i na sjevernom kneževskom portalu nazvanom *Bischofstor*, ali i na drugim dijelovima crkve sv. Stjepana.¹⁰⁵ Također, potrebno je istaknuti da u bečkom Sv. Stjepanu postoje kiparska ostvarenja koja se pripisuju Rudolfovoj radionici, ali iza nje ne stoje ni minoritska radionica ni radionica Majstora svetog Mihaela. Middeldorf-Kosegarten, nastavljajući se na Wilhelma Pindera, klasificira je kao „parlerska“¹⁰⁶ iz čega proizlazi da je i praška radionica Petra Parlera također imala utjecaj na bečku radionicu Rudolfa IV. Habsburškog.

Osim kiparskih ostvarenja, bečkoj radionici Rudolfa IV. pripisuje se i izrada dva pečata s prikazom Rudolfa IV. na konju. Pečati su bili u uporabi od 1359., odnosno 1361. godine.¹⁰⁷ Na prvom pečatu (sl. 29) konj je okrenut na lijevu stranu, tj. jahač je predočen iz lijevog profila što je u skladu s lokalnom tradicijom i ondašnjim srednjoeuropskim vladarskim

---

¹⁰² Trattner (2001.): 8.

¹⁰³ Schmidt (1992.): 180.

¹⁰⁴ Trattner (2001.): 10.

¹⁰⁵ Schmidt (1992.): 181.

¹⁰⁶ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 81.

¹⁰⁷ Schmidt (1992.): 185-186.

pečatima. Takav tip prikaza bio je popularan u vrijeme dinastije Babenberg, kao i prvih Habsburgovaca.¹⁰⁸ Rudolfov stariji pečat ima sličnosti s pečatima rajnskih palatinskih grofova što ukazuje na političku pozadinu, tj. titulu palatinskog nadvojvode koju si je Rudolf pridao.¹⁰⁹ S obzirom na to da je car Karlo IV. mladog Rudolfa ubrzo prisilio da razbije taj pečat, Rudolf se okreće zapadnoeuropskoj tradiciji i preuzima tip prikaza s jahačem okrenutim na desnu stranu (sl. 30).¹¹⁰ Dobar usporedni primjer je i pečat iz 1349./1350. godine (sl. 31) koji su koristili francuski prestolonasljednici s titulom delfina (fr. *dauphin*). Riječ je o pečatu koji po kvaliteti izrade pripada među najkvalitetnije primjerke 14. stoljeća u Francuskoj, a ima i velike sličnosti s Rudolfovim pečatom. Ipak, francuski primjerak je razrađeniji i jahač djeluje odlučnije i pokrenutije pa je malo vjerojatno da ih je izradila ista ruka. Ne zna se je li autor Rudolfovih pečata bio kipar ili možda samo zlatar koji se priključio radionici.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Usporedi: Paul Kletler, *Die Kunst im österreichischen Siegel*, Wien 1927., 3.; R. Chimani, *Die Reitersiegel der österreichischen Regenten von der Mitte des 14. Jh. bis zur Mitte des 15. Jh.*, Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsforschung 54, 1942., 103-146.

¹⁰⁹ Schmidt (1992.): 186.

¹¹⁰ Schmidt (1992.): 186.

¹¹¹ Schmidt (1992.): 187-188.

3.1.1 KNEŽEVSKI PORTALI: *BISCHOFSTOR I SINGERTOR*

Kneževski portali su nasuprotni bočni ulazi u prvom, zapadnom traveju sjevernog i južnog broda bečke katedrale. Koncipirani su na isti način: oba imaju lunetu podijeljenu u dva registra, dva arhivolta, četiri kipa dovratnika, te dvije figure koje uokviruju portal.¹¹² Sjeverni portal poznat je po nazivu *Bischofstor*, a južni *Singertor*. Vrlo su važni za razumijevanje djelatnosti radionice Rudolfa IV., jer su ih izradili kipari iz minoritske radionice i iz radionice Majstora svetog Mihaela.¹¹³ Na osnovu detaljne analize svih dijelova portala Antje Middeldorf-Kosegarten utvrdila je da su skulpture koncipirane i izvedene u vrijeme vladavine Rudolfa IV. Habsburškog,¹¹⁴ a do istog zaključka došao je i Johann Josef Böker.¹¹⁵ Osim toga, u Akademiji likovnih umjetnosti u Beču čuva se više nacrti bečke katedrale iz 15. stoljeća gdje je naznačen i južni portal *Singertor*.¹¹⁶ Južni portal *Singertor* (sl.1) najvjerojatnije je dobio naziv po pjevačima (njem. *Sänger*) koji su s te strane ulazili u crkvu.¹¹⁷ U luneti (sl. 2) su isklesani reljefi s prikazima iz Života sv. Pavla prema devetom poglavlju Djela apostolskih. U donjem registru predočene su scene odlaska Pavla (Savla) iz Damaska, njegovo obraćenje nakon dramatičnog pada s konja i scena s Pavlom pred Ananijom koji mu vraća vid. U gornjem registru prikazano je Pavlovo krštenje i uhićenje, dok se u arhivoltima nalazi devet apostola i sv. Ivan Krstitelj.¹¹⁸ Iz tog razloga portal se često naziva i Apostolskim portalom. Međutim, još uvijek nije objašnjeno zašto je ondje odabran niz scena iz Života sv. Pavla. Premda valja navesti kako je sv. Pavao, tj. Savao prije obraćenja na kršćanstvo bio nazočan kao službeni svjedok prigodom kamenovanja sv. Stjepana, prvog đakona u Crkvi, kojem je i posvećena bečka crkva/katedrala. Također, neki istraživači misle da je ta tema obraćenja odabrana iz Rudolfe težnje da se prikaže kao vitez. No, većina istraživača ne nalazi jasne razloge zašto je ikonografija tog portala vezana za štovanje sv. Pavla.¹¹⁹ U tom pogledu treba navesti kako su portali s temom Pavlovog obraćenja općenito rijetka pojava u to doba. Među njima valja spomenuti tek tri primjera koji eventualno mogu poslužiti kao komparativni materijal, a

---

¹¹² Flum (2013.): 12.

¹¹³ Schmidt (1992.): 180.

¹¹⁴ Flum (2013.): 9.

¹¹⁵ Böker (2007.): 61-74, 193-206.

¹¹⁶ Flum (2013.): 14.

¹¹⁷ *Der Dom - Architektur*, Stephansdom, URL: https://www.stephansdom.at/dom_architektur.htm (pregledano: 7. siječnja 2022.).

¹¹⁸ Flum (2013.): 12.

¹¹⁹ Flum (2013.): 9.

izvedeni su u Reimsu, Münsteru i Strzegonu.¹²⁰ Uz dovratnike portala nalaze se kipovi vojvodskog para sa štitonošama, a smatra se da je riječ o Rudolfu IV. Habsburškom i njegovoj supruzi Katarini Luksemburškoj. U vanjskim nišama portala su skulpture Mojsija i Krista.¹²¹

Luneta s reljefom Pavlova pada s konja (sl. 2) smatra se u mnogim pogledima najkvalitetnijim dijelom bečke radionice Rudolfa IV. Njegova izrazita dubina omogućila je kiparu da izradi tri potpuno plastički oblikovane figure jednu iza druge i da razvije njihove pokrete kroz čitavu dubinu prostora. Pritom su scene predočene i vrlo narativno. Naime, scene iz Pavlova života nisu samo poredane kronološkim redom jedna uz drugu nego se Pavlovo putovanje u Damask promatraču predstavlja na gotovo „filmski“ način, poput neprekinute radnje u prostornom kontinuumu. Kompozicija se razvija s lijeve na desnu stranu tako da svaki događaj jasno proizlazi iz prethodnog.¹²² Figure su predočene u izrazito zahtjevnim i distorziranim pozama,¹²³ pa u tom pogledu nema usporedivog primjerka kod onodobnih reljefa 14. stoljeća.¹²⁴ U tom kontekstu reljef Pavlova pada s konja razlikuje se i od reljefa iznad njega, gdje je isklesano Pavlovo krštenje i mučeništvo (sl. 2). Naime, radnja u gornjem reljefu čita se s desne na lijevu stranu. Iako su ta dva događaja kronološki, ali i prostorno neovisni jedan o drugome stapaju se u jedinstvenu kompoziciju s mnogobrojnim figurama.¹²⁵ Način na koji su u činu krštenja predočeni likovi, kao i napetost u prikazu mučeništva koja je postignuta aktivnim sudjelovanjem svih figura upućuje kako je na oba reljefa radio isti majstor. Middeldorf-Kosegarten ukazuje na to da na portalu do izražaja dolazi stil radionice Majstora svetog Mihaela, što je prije svega vidljivo u luneti. To se ponajprije odnosi na valovite glatke nabore, ali i Pavlovo golo tijelo kod krštenja koje je modelirano prema antičkim uzorima prepoznatljivim i na figurama dvojice staraca prisutnih kod čina krštenja. Middeldorf-Kosegarten kao uzor ističe i glavu kipa svetog Nikole (sl. 3) iz *Michaelerkirche*, s kratkim nosom i zaobljenom bradom, premda je taj kip u usporedbi s reljefima iz Sv. Stjepana izrađen s izraženijim bridovima.¹²⁶ Donje figure apostola u arhivoltima stilski odgovaraju skulpturama Mojsija i Krista na bočnim stranama *Singertora* (sl. 4 i sl. 5). Kip Krista djeluje svojim strogo oblikovanim plaštem glatkih i kosih obrisa, te ravnomjerno izbrazdanim naborima neobično ukočeno i „smrznuto“. Upravo način na koji je

---

¹²⁰ Flum (2013.): 15.

¹²¹ Flum (2013.): 12-13.

¹²² Schmidt (1992.): 197.

¹²³ Flum (2013.): 26.

¹²⁴ Schmidt (1992.): 197.

¹²⁵ Schmidt (1992.): 197-198.

¹²⁶ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 92.

obrađen plašt upućuje na kip sv. Katarine iz *Michaelerkirche* koja je poslužila kao uzor.¹²⁷ Pokrenutost skulptura sv. Ivana Evanđelista i apostola Jakova Mlađeg na arhivoltima portala (sl. 6) se na sličan način uklapaju u cjelokupnu kompoziciju. Obje skulpture su širokih ramena, imaju malenu glavu smještenu na jakom vratu i blago stiliziranu draperiju što, također, ukazuje na neposredan utjecaj radionice Majstora svetog Mihaela. Slične stilske karakteristike mogu se prepoznati i na Pavlovom reljefu iznad, dok su apostolske figure u arhivoltima obilježene određenim akademizmom s dvorskom i elegantnom nijansom koja se u velikoj mjeri izgubila zbog intervencija u 19. stoljeću.¹²⁸

Bischofstor ili Biskupski portal (sl. 7) smješten je na sjevernoj zidu bečkog Sv. Stjepana i bio je zamišljen kao ulaz za biskupa.¹²⁹ Osim toga, nalazio se i na ženskoj strani crkve,¹³⁰ pa je u luneti prikazana Bogorodičina smrt i krunjenje (sl. 8). U arhivoltima se nalazi deset okrunjenih svetica, od kojih se ne mogu sve identificirati. U dovratnicima stoji, kao i na južnom *Singertoru*, vojvodski par koji se interpretira kao Rudolf IV. Habsburški i njegova supruga Katarina Luksemburška. Portal uokviruju skulpture Bogorodice i anđela Navještenja (sl. 9).¹³¹ Na istočnom zidu trijema portala ispisan je natpis na „šifriranom pismu“ Rudolfa IV.¹³² Natpis je uspješno transkribiran: »hic est s(epultus) dens dux rudolfus fundator«, pri čemu još uvijek nije razjašnjeno značenje riječi »dens«. ¹³³ Nadalje, valja spomenuti u mjedi uokviren tzv. Kolomanov kamen (*Kolomanistein*) koji je u istočnom dovratniku *Bischofstora*.¹³⁴ Anton Richter von Perger tvrdi da je nekada iznad Kolomanovog kamena bio natpis u kojem je stajalo da je biskup Peter von Chur 1361. godine posvetio taj kamen.¹³⁵ Međutim, na temelju njegovog teksta nije moguće zaključiti je li on sam vidio i ispisa taj natpis ili ga je preuzeo iz nekog drugog izvora. Ipak, iz okvira može se iščitati drugi natpis koji svjedoči o povijesti kamena i njegovom značaju u doba Rudolfove vladavine.¹³⁶ Naime, upravo se Kolomanov kamen često smatra indicijom da je bečki Sv. Stjepan u vrijeme Rudolfova IV. bio sagrađen najmanje do visine na kojoj se i nalazi kamen. Prema legendi je

---

¹²⁷ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 92, 93.

¹²⁸ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 93.

¹²⁹ *Der Dom - Architektur*, Stephansdom, URL: https://www.stephansdom.at/dom_architektur.htm (pregledano: 7. siječnja 2022.).

¹³⁰ Trattner (2001.): 10.

¹³¹ Flum (2013.): 13.

¹³² Flum (2013.): 13.

¹³³ Renate Kohn, *Stadtpfarrkirche und landesfürstlicher Dom. Der Interpretationsdualismus der Wiener Stephanskirche im 14. Jahrhundert*, u: *Der Hof und die Stadt. Konfrontation, Koexistenz und Integration im Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Ostfildern, 2006., 183-203.

¹³⁴ Flum (2013.): 14.

¹³⁵ Flum (2013.): 14.

¹³⁶ Anton Ritter von Perger, *Der Dom zu Sanct Stephan in Wien*, Trst, 1854., 49.

po tom kamenu potekla krv sv. Kolomana nakon što mu je odsječena potkoljenica, a vjerovalo se da će onome tko dotakne kamen biti oprošteni smrtni grijesi.¹³⁷

Oba portala *Bischofs* i *Singertor* imaju kipove u dovratnicima (sl. 10, sl. 11, sl. 12, sl. 13.), a njihov raspored je identičan. Na istočnoj strani je Rudolf IV. Habsburški, a na zapadnoj njegova supruga Katarina Luksemburška u pratnji dvaju štitonoša s grbovima. Spomenute skulpture izdvajaju se iz svoje vertikalne uključenosti u portalnu cjelinu, pa se ističu kao zasebni dijelovi portala. Kip Rudolfa IV. na *Bischofstoru* (sl. 13) djeluje zbog svojih proporcija i dimenzija, poput minijaturne figurice. Tijelo vojvode je u kontrapostu, pri čemu se njegovo tijelo blago okreće u smjeru opuštene i lagano podignute noge. Lice mu je fino izrađeno, a oči djeluju kao da proviruju iza debelih kapaka. Nos je blago naglašen, dok su usta malena i blago otvorena. Obla glava vojvotkinje (sl. 12) omotana je pokrivalom, a tijelo je usko i čvrsto modelirano mladenačkog izgleda i u kontrapostnom položaju. Vojvotkinja je u pratnji starijeg štitonoše u naboranom plaštu, dok je uz Rudolfa IV. predložen štitonoša kao otmjeni mladić kovrčave kose i obla lica odjeven u prsluk. Graciozno stojeći balansira visoki cilindar na svom ramenu, a ispred prsiju palcem drži štit u kosom položaju.¹³⁸ Izvedba kipova na dovratnicima *Singertora* (sl. 10, sl. 11) srodna je onima na *Bischofstoru*. Na južnom portalu Rudolf IV. je isto u kontrapostu, ali je mršaviji i izduženiji pa djeluje otmjenije i reprezentativnije. Vojvotkinja, pak, svojim položajem, svinutim kukovima i simetrično povijenim rukama, ali i bogato urešenom haljinom, također, djeluje elegantnije od svog pandana na sjevernom portalu. Oba nosača štitova se na *Singertoru* pojavljuju u kratkim prslucima i blagom raskoraku, što čitavoj kompoziciji daje određenu simetriju.¹³⁹ Za kipove u dovratnicima *Bischofstora* tipična je meka i vrlo precizna kiparska izrada, posebice je to zamjetno u izvedbi lica. Također, kipar ulazi u sitne detalje što čini skulpturu potpunijom. Nažalost, izvorna površine kamenih skulptura na južnom *Singertoru* je u kasnijim intervencijama prilično izmijenjena. Ipak, moguće je zamijetiti određenu hladnoću likova kojoj svakako pridonose i oštrije izrađeni detalji na bogato ukrašenoj odjeći i krunama. Stil skulptura *Singertora* smatra se nijansu zahtjevnijim i dotjeranijim u odnosu na *Bischofstor*.¹⁴⁰ Kipovi vojvodskog para na *Bischofstoru* su nakon Pinderovih zaključaka, koji ih uspoređuje s kipom sv. Vjenceslava (sl. 14) iz Vjenceslavove kapele u katedrali sv. Vida u Pragu iz 1373. godine, često tumačeni kao dokaz ovisnosti Beča o praškoj skulpturi.¹⁴¹ Premda kipovi iz

---

¹³⁷ Flum (2013.): 14.

¹³⁸ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 86.

¹³⁹ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 87, 88.

¹⁴⁰ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 88.

¹⁴¹ Pinder (1929.): 62.

Beča i Praga imaju zajedničke ikonografske i stilske korijene, većina istraživača ipak ne misli da je Vjenceslavov kip poslužio kao izravan uzor za vojvodski par iz Beča.¹⁴²

Kipovima do vratnika *Bischofstora* stilski odgovaraju i ostale skulpture tog portala, osim prikaza Bogorodičine smrti u donjem registru lunete (sl. 8). Kao što je ranije spomenuto na *Bischofstoru* je zbog njegovog položaja na ženskoj strani crkve, odabran marijanski program s Bogorodičinom smrti i krunidbom (sl. 8). Reljef s Bogorodičinom smrti prepoznaje se kao stil minoritske radionice, dok se stil reljefa Bogorodičina krunjenja pripisuje parlerskoj struji koja se formirala unutar Rudolfove kiparske radionice.¹⁴³ Gornji registar s Krunidbom je kao i na sjevernom *Singertoru*, rađen puno pliće u usporedbi s dubokim i dinamičnim prikazima u donjem registru. Krist i Bogorodica postavljeni su ispred glatkog polukružnog plašta, čiji rub okružuje dvanaest ravnomjerno raspoređenih anđela. Pokreti anđela živahno kontrastiraju finom uzorku na njihovim statičnim krilima koja prate rub reljefa. Osjećaj za finoću i ljupkost prikaza ovaj reljef izdvaja od ostalih reljefa Parlerovaca koji obrađuju istu tematiku. To se prije svega odnosi na reljefe iz Freiburga, Augsburga, Ulma i Thanna.¹⁴⁴ Također, na bečkom reljefu se po prvi put u povijesti skulpture njemačkog govornog područja pojavljuje i motiv neodjevenog dječjeg anđela. Dugokosi anđeli s ptičjim tijelom koji se interpretiraju kao anđeoska bića isto nemaju svojeg prethodnika na području sjeverno od Alpa. Pretpostavlja se da su u oba slučaja kao uzor vjerojatno poslužili talijanski *putti*.¹⁴⁵ Na lijevoj strani portala nalazi se Bogorodica Navještenja (sl. 9). Predočena je bez pokrivala ili krune na glavi i knjige u ruci, a odjevena je u jednostavnu haljinu i nježno privlači ruke prema prsima. Kip anđela (sl. 9 desno) djeluje vrlo teško, prije svega zbog plašta čiji se nabori na sredini tijela pružaju horizontalno. Na taj način negira se i anđelov iskorak u prostor, pa skulptura ostavlja dojam zatvorenosti. Middeldorf-Kosegarten smatra da bi prekrižene Marijine ruke ispred prsiju mogle proizlaziti iz talijanskih uzora, pri čemu kao primjer navodi Giottovo Navještenje u kapeli Scrovegni u Padovi. U padovanskoj kapeli predočena je i Bogorodica bez pokrivala ili krune na glavi, ali paralele postoje i kod Parlerovaca što je vidljivo na primjerima iz Augsburga, Freiburga i Thanna.¹⁴⁶ Posljednja skupina skulptura na *Bischofstoru* kojoj valja pokloniti pažnju su svetica u arhivoltima koje stoje na personifikacijama poganstva. Stilski odgovaraju reljefu Bogorodičine krunidbe i Navještenju, a od svetica su izvedene sv. Magdalena, sv. Margareta, sv. Katarina i sv. Barbara. Među njima posebno se ističe sv.

---

¹⁴² Middeldorf-Kosegarten (1965.): 88.

¹⁴³ Trattner (2001.): 10.

¹⁴⁴ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 90.

¹⁴⁵ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 91.

¹⁴⁶ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 90, 91.

Margareta (sl. 15), odjevena u jednostavno urešenu haljinu s tankim pojasom. Kod Margarete se pojavljuje i učestali parlarski motiv raširenog plašta na savinutim laktima. Skulptura sv. Margarete meko je klesana, poput prethodno spomenute Bogorodice iz Navještenja. Preostale tri svetice odjevene su u haljine, a lica su im tek blago modelirana pa stilski odgovaraju reljefu Krunidbe.¹⁴⁷

Kao što je ranije navedeno na bečkom Sv. Stjepanu postoji skulptura koja je nastala u okviru Rudolfe kiparske radionice, ali se ne pripisuje ni minoritskoj radionici ni radionici Majstora svetog Mihaela.¹⁴⁸ Nastavljajući se na Wilhelma Pindera, Antje Middeldorf-Kosegarten ukazuje na utjecaje praške škole Petra Parlera i tu skulpturu naziva „parlarskom“.¹⁴⁹ Naime, Sv. Andrija na *Singertoru* (sl. 16) ima mnogo sličnosti s Apostolima u koru crkve sv. Lovre u Nürnbergu. Iako su te skulpture Apostola nastale barem jedno desetljeće kasnije od onih u Beču, čini se da ipak potvrđuju kako su određeni tipovi prikaza figura bili učestali i kolali među Parlerovcima u Nürnbergu, ali i u ondašnjoj lokalnoj parlarskoj nasljednici u Beču. Za pretpostaviti je da su na Kneževskim portalima u Beču radili kipari koji su pristigli ili iz Nürnberga ili iz nekog drugog njemačkog parlarskog središta, te da su tako unijeli svoju tradiciju u bečku radionicu Rudolfa IV. i time prvenstveno utjecali na kipare proizašle iz radionice Majstora svetog Mihaela. U prilog tome govorila bi i izvedba vojvotkinje Katarine Luksemburške na desnom dovratniku *Bischofstora*, kao i nosača grba s njezine lijeve strane (sl. 12) koji svojim zbijenim tijelom, glavom naglašenih bridova i bradom koja tone u mekani plašt podsjeća na parlarske skulpture Apostola iz 1350-tih godina u južnom portalu kora katedrale u Augsburgu.¹⁵⁰ Kip vojvotkinje pak, prema zapažanjima Middeldorf-Kosegarten, ima sličnosti s Mudrom djevicom u sjevernom portalu kora u Schwäbisch Gmündu čiju gradnju je započeo Heinrich Parler 1351. godine.¹⁵¹ U tom kontekstu valja navesti i sv. Mariju Magdalenu i Bogorodicu iz katedrale u Freiburgu u kojem je bio zastupljen parlarski stil iz 1350-tih godina. To se ponajprije odnosi na stav tijela, draperiju i obradu lica što nalazimo na reljefu Bogorodičine krunidbe i na skulpturi sv. Barbare s *Bischofstora*. (sl. 17)¹⁵² Pretpostavka da je praška škola Petra Parlera utjecala na bečku skulpturu u načelu je prihvaćena, ali tu tezu ipak treba uzeti s dozom opreza. Naime, parlarski utjecaj prepoznatljiv unutar radionice Rudolfa IV. najvjerojatnije se može zahvaliti kiparima koji su prethodno radili na parlarskim građevinama u južnim njemačkim krajevima i nakon toga stigli u Beč. S

¹⁴⁷ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 91-92.

¹⁴⁸ Schmidt (1992.): 182.

¹⁴⁹ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 81.

¹⁵⁰ Schmidt (1992.): 182-183.

¹⁵¹ Schmidt (1992.): 183.

¹⁵² Otto Schmitt, *Gotische Skulpturen des Freiburger Münsters*, Frankfurt na Majni, Vol. 2, 1926., Taf. 251a, b.

obzirom na etapu gradnje u kojoj se tada nalazila katedrala sv. Vida u Pragu malo je vjerojatno da je skulpturalna oprema praške katedrale nastala već tijekom 1350-tih i 1360-tih godina, stoga ne može biti riječ o izravnom posredovanju.¹⁵³ Osim toga, izglednije je kako su praški utjecaji pristigli u Beč posredstvom tamošnjeg slikarstva.¹⁵⁴

---

¹⁵³ Schmidt (1992.): 183-185.

¹⁵⁴ Schmidt (1992.): 185.

3.1.2. SKULPTURE JUŽNOG TORNJA I ZAPADNOG PROČELJA

Južni toranj katedrale sv. Stjepana u Beču visok je 136.7 metara čime je najistaknutiji dio građevine, a ujedno i simbol grada. Kamen temeljac postavio je Rudolf IV. Habsburški zajedno sa suprugom Katarinom Luksemburškom 1359. godine, a gradnju je završio Hans von Prachatitz 1433. godine. Iako je prvotno planirana gradnja dvaju tornjeva, zbog visine završenog tornja moralo se odustati od prvotne namjere.¹⁵⁵ Rudolf IV. je na južnom tornju u znak sjećanja na svoje roditelje, Albrehta II. i Johannu von Pfirt, ali i na svog punca cara Karla IV. Luksemburškog i njegovu ženu Blanche de Valois dao napraviti njihove skulpture (sl. 18, sl. 19).¹⁵⁶ Godine 1353. Albrecht II. je organizirao sastanak kneževa na kojem se Rudolf IV. pojavio kao „tamquam rex romanurum“ i taj se događaj zapravo smatra pravim povodom za izradu tih kiparskih ostvarenja. Sva četiri kipa visine su između 206 i 210 centimetara i rađeni su od pješčenjaka, te su neosporno nastali u vrijeme Rudolfove vladavine.¹⁵⁷ Tijekom konzervatorsko-restauratorskih zahvata 1858. i 1870. godine zamijenjene su replikama, a danas se čuvaju u Muzeju grada Beča.¹⁵⁸ Sve četiri figure stoje u elegantnima pozama na lavovima, a kipar je njihovoj odjeći posvetio puno pažnje.¹⁵⁹ Karlovo vitko tijelo (sl. 18) i njegove crte lica znatno se razlikuju od njegovih uobičajenih prikaza iz toga doba, ali i onih kasnijih, dok je tip figure carice Blanche de Valois (sl. 19) kasnije preuzet u šleskom i češkom području.¹⁶⁰ Moguće je da su ti kipovi utjecali i na skulpturalnu opremu južnog portala crkve sv. Marka u Zagrebu što će se kasnije obraditi u diplomskom radu.¹⁶¹

Skulpture Rudolfa IV. Habsburškog i supruge Katarine Luksemburške na zapadnom pročelju (sl. 20, sl. 21) pokazuju bliskost s onima na južnom tornju. Nastale su između 1359. i 1363. godine, a 1858. godine zamijenjene su replikama - originali se čuvaju u Muzeju povijesti umjetnosti u Beču.¹⁶² Visoke su 220 centimetara i rađene su od pješčenjaka, što je utjecalo na

---

¹⁵⁵ *Der Dom - Architektur*, Stephansdom, URL: https://www.stephansdom.at/dom_architektur.htm (pregledano: 7. siječnja 2022.).

¹⁵⁶ Trattner (2001.): 12.

¹⁵⁷ Trattner (2001.): 12-13.

¹⁵⁸ *Wiener Fürstenfiguren - Gotische Meisterwerke des Stephansdoms*, Belvedere, Beč, URL: <https://www.belvedere.at/wiener-fuerstenfiguren> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

¹⁵⁹ *Wiener Fürstenfiguren - Gotische Meisterwerke des Stephansdoms*, Belvedere, Beč, URL: <https://www.belvedere.at/wiener-fuerstenfiguren> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

¹⁶⁰ Trattner (2001.): 12-13.

¹⁶¹ Zdenko Balog, *Južni portal crkve svetog Marka na Gradecu u kontekstu bečkog dvorskog kiparstva*, *Cris*, god. IX, br. 1, 2007., 133.

¹⁶² Trattner (2001.): 11.

loše stanje njihove očuvanosti. Ipak, koliko njihova sačuvanost to dopušta nisu prepoznatljive portretne karakteristike već taj skulpturni par prije svega utjelovljuje ideju vladarskog dostojanstva. Shodno tome moguće je da su se Rudolf i Katarina kao nalogodavci osjećali odgovornima za nebesku dobrobit svojih podanika, što simbolizira i motiv zaštitnički raširenog plašta.¹⁶³ To je vjerojatno razlog zašto su se ti kipovi i nalazili na zapadnom pročelju koje je u prvom redu bilo rezervirano za Krista i svetce.¹⁶⁴ Na vojvodskim skulpturama zapadnog pročelja se također mogu prepoznati novi utjecaji koje donose kipari pristigli iz Italije i Francuske. Nejasno je jeli Rudolf IV. već prije bio upoznat s takvim stilskim izričajem ili je u dodir s njime došao nakon dovođenja stranih majstora.¹⁶⁵ Kipovi djeluju vitko i elegantno, ali valja napomenuti da izvorno nisu bili zamišljeni kao skulpturni par jer je svaki bio postavljen na jednoj strani pročelja što znači da su bili udaljeni jedan od drugog gotovo 40 metara.¹⁶⁶ Ipak, kipar ih tretira kao par čije se zrcalne kretnje otvaraju prema prostoru ispred sebe čime se ostavlja dojam da se mladenački par obraća imaginarnom mnoštvu ispred sebe. Tijela im prate S liniju kao što je to slučaj i na prethodno spomenutim skulpturama južnog tornja, a od razine pojasa se lagano naginju prema nazad.¹⁶⁷ Kipovi vojvodskog para imaju i političku poruku. Naime, Rudolf IV. nosi krunu sa šiljcima koja simbolizira status nadvojvode koji si je sam pridao krivotvorenjem dokumenata *Privilegiuma maiusa*.¹⁶⁸

---

¹⁶³ Trattner (2001.): 11-12.

¹⁶⁴ Trattner (2001.): 11-12.

¹⁶⁵ Trattner (2001.): 9.

¹⁶⁶ Schmidt (1992.): 189-190.

¹⁶⁷ Schmidt (1992.): 189-190.

¹⁶⁸ *Wiener Fürstenfiguren - Gotische Meisterwerke des Stephansdoms*, Belvedere, Beč, URL: <https://www.belvedere.at/wiener-fuerstenfiguren> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

3.1.3. NADGROBNI SPOMENIK RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG I KATARINE LUKSEMBURŠKE

Nadgrobni spomenik Rudolfa IV. Habsburškog i njegove supruge Katarine Luksemburške nalazi se u sjeveroistočnom kutu ženskog kora (sl. 22), što je Josef Zykan dokazao svojim istraživanjima 1952. godine.¹⁶⁹ S obzirom na to da Rudolf IV. u dokumentu o polaganju kamena temeljca zbog proširenja bečke crkve navodi da će Sv. Stjepan biti mjesto u kojem će počivati, valja pretpostaviti da je izrada grobnice započeta 1359. godine.¹⁷⁰ U prilog tome da je spomenik nastao najvjerojatnije za Rudolfova života ukazuje i natpis u kojem nije navedena godina njegove smrti: *HOC TUMULATA LOCO POPULO RECOLENDIA DEVOTIO ALBERTI DUCIS AUSTRALIS IACET INCLITA PROLES CONIGUIS IPSIUS DE FERRETISQUE JOHANNE.*¹⁷¹ Katarina Luksemburška je nakon Rudolfove smrti 1365. godine napustila Beč i već iduće godine udala se za Otta von Brandenburga¹⁷² Danas je grobnica prazna, a kenotaf se prvotno, prema Rudolfovoj želji, nalazio u središtu kora.¹⁷³

Grobnica je isklesana od mramora s ležećim skulpturama pokojnika koje su isto izrađene od mramora i djelomično pozlaćene. Nadgrobni spomenik pretrpio je mnogobrojna oštećenja, a baldahin nije ostao sačuvan.¹⁷⁴ Grobnica ima stilske sličnosti sa skulpturama vojvodskog para na zapadnom pročelju. Premda su pokojnici prikazani u ležećem položaju, njihov postav tijela odgovara spomenutim kipovima zapadnog pročelja što je neobično jer se radi o grobnici.¹⁷⁵ Podno glave imaju i podlogu pa skulpture ne izgledaju kao da su u ležećem položaju već kao da se radi o pognutim uspravnim figurama. Oblikovanje njihova tijela i lica, kao i odjeće upućuje na izrazitu bliskost s onima na zapadnom pročelju, pa se pretpostavlja da ih je izradio isti majstor.¹⁷⁶ Međutim, postoje i obilježja koja ne idu tome u prilog. Naime, površina figura na nadgrobnom spomeniku je znatno grublje obrađena i nema više one elegantnosti kao što je to slučaj kod vojvodskih kipova na zapadnom pročelju. No

---

¹⁶⁹ Joseph Zykan, *Das Grabmal Rudolf des Stifters*, Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege 6, 1952., 21-31.

¹⁷⁰ Trattner (2001.): 13.

¹⁷¹ Trattner (2001.): 13.

¹⁷² Trattner (2001.): 13.

¹⁷³ *Der Dom - Der Dom im Detail*, Stephansdom, URL: https://www.stephansdom.at/dom_architektur.htm (pregledano: 7. siječnja 2022.).

¹⁷⁴ Trattner (2001.): 13.

¹⁷⁵ Schmidt (1992.): 193.

¹⁷⁶ Schmidt (1992.): 193.

treba uzeti u obzir da se ovdje radi o tvrdom mramoru, dok su skulpture zapadnog pročelja klesane od mekog pješčenjaka.¹⁷⁷ Draperija koja se mekano omata oko tijela vojvotkinje i plaštevci koju blago tonu između njihovih ruku i prsa više podsjećaju na vojvodske skulpture s južnog tornja ili na reljef sa scenama iz Života sv. Pavla na *Singertoru*. Ipak, nadgrobni spomenik se razlikuje i od tih primjera zbog manjka energičnosti u prikazu vojvodskog para koji proizlazi iz njihovih slabih i nesigurnih pokreta. S obzirom na navedene sličnosti i vrijeme nastanka grobnice moguće je da je riječ o istom kiparu koji radi na zapadnom pročelju, premda valja biti oprezan s takvim zaključcima.¹⁷⁸ Određene paralele možemo pronaći i u ondašnjem slikarstvu, a Gerhard Schmidt posebno ističe sjevernofrancuske iluminirane rukopise iz pedesetih godina 14. stoljeća.¹⁷⁹ Međutim, treba upozoriti na dvije stvari po kojima se nadgrobni spomenik razlikuje od ostalih iz toga doba. Prva razlika je baldahin koji je bio postavljen na četiri arkade, ali nažalost nije ostao sačuvan. Jedan od rijetkih usporedivih takvih primjeraka je grobnica poljskog kralja Kazimira III. Velikog u Krakovu iz 1370. godine.¹⁸⁰ Premda novija istraživanja nastoje dati odgovor i na to pitanje, Edgar Hertlein je iznio stajalište 1970-tih godina da je taj baldahin izveden iz čeških prototipova.¹⁸¹ No Schmidt smatra da je to manje vjerojatno.¹⁸² Drugi segment po kojima se Rudolfov nadgrobni spomenik razlikuje od ostalih je i neobična dinamičnost ležećih skulptura. Iako se radi o kvalitetnim kiparskim ostvarenjima, moguće je da kipar jednostavno nije uspio prilagoditi tip stojećih vojvodskih skulptura za tu grobnicu. Također, za pretpostaviti je kako se ne radi o izravnim stranim utjecajima - premda Schmidt ističe grobnice engleskih vitezova gdje kipovi također djeluju kao da žele „ustati“.¹⁸³

---

¹⁷⁷ Schmidt (1992.): 193.

¹⁷⁸ Schmidt (1992.): 193.

¹⁷⁹ Schmidt (1992.): 194.

¹⁸⁰ Schmidt (1992.): 194.

¹⁸¹ Edgar Hertlein, *Das Grabmonument Kaiser Friedrichs III. als habsburgisches Denkmal*, Pantheon, 1977., 299.

¹⁸² Schmidt (1992.): 195.

¹⁸³ Schmidt (1992.): 195.

3.1.4. ALBERTINSKI KOR

Albertinski kor je u velikoj mjeri ostao pošteđen tijekom konzervatorsko-restauratorskih zahvata u 19. stoljeću, što omogućuje proučavanje skulpturalnog programa u izvornom kontekstu. To se u prvom redu odnosi na opremu interijera, dok je na vanjskom pročelju sačuvano više primjeraka figurativnih konzola i pet vodoriga.¹⁸⁴ Ipak, treba naglasiti kako je u interijeru analiza kipova u prirodnoj veličini otežana zbog velikih stilskih razlika kod svake figure. Robert Wlattnig je ustanovio da se radi o potpuno različitim skulpturama kod kojih se manifestiraju različite stilske tendencije.¹⁸⁵ Jedan od razloga su svakako kipari koji dolaze iz različitih europskih krajeva, ali ponajprije treba pretpostaviti kako su ti kipovi nastajali kroz duže razdoblje.¹⁸⁶ Kao što je već prethodno spomenuto dugo se smatralo da je skulpturalna dekoracija kora nastala između 1325. i 1340. godine, sve dok Böker nije utvrdio da je njezin nastanak povezan sa završetkom izgradnje kora u vrijeme Rudolfove vladavine.¹⁸⁷ To ne proturječi nužno prethodnoj tezi da su kipovi nastajali kroz duži vremenski period, pa valja razmotriti mogućnost kako svi kipovi nisu nastali unutar radionice Rudolfa IV. i da su neki od njih izrađeni nakon Rudolfove smrti ili prije njegove vladavine. U tom pogledu treba istaknuti kako neke od figura na konzolama imaju sličnosti s radovima tzv. prve katedralne radionice (*Erste Domwerkstatt*), a koja je sudjelovala u opremanju interijera sjevernog i srednjeg dijela kora.¹⁸⁸ Većina kipara iz te radionice izučila je zanat u Regensburgu ili na katedralama sjeverno od Rajne, primjerice u Freiburgu i u Breisgauu. Za tu radionicu karakteristične su frontalne figure s velikim obujmom tijela koji je dodatno naglašen rasprostranjenim plaštem ili haljinom, dok su gestika i izrazi lica pritom slabo naglašeni.¹⁸⁹

U suprotnosti s tim stoji druga skupina spomenika unutar koje se kao primjer izdvaja kip sv. Tome, jedine izvorno sačuvane apostolske figure iz južnog dijela kora. Njegovo je tijelo vitko, a fizionomija ekspresivna.¹⁹⁰ Maria Ulrike Grün izdvaja kip apostola iz crkve Saint Pierre u Duclairu kraj grada Rouena u Normandiji kao mogući komparativni materijal, jer se Sv. Toma dovodi u vezu s minoritskom radionicom unutar koje su djelovali kipari školovani

---

¹⁸⁴ Grün (2008.): 17, 29.

¹⁸⁵ Robert Wlattnig, *Das Statuenprogramm des Albertinischen Chores von St. Stephan und die Ausstrahlungen der Wiener Domwerkstätte*, u: Zbornik Gotika v Sloveniji, Ljubljana, 1995., 81.

¹⁸⁶ Grün (2008.): 21.

¹⁸⁷ Grün (2008.): 21.

¹⁸⁸ Grün (2008.): 26.

¹⁸⁹ Grün (2008.): 26.

¹⁹⁰ Grün (2008.): 26.

u Francuskoj.¹⁹¹ Zdenko Balog ističe vezanost bečke radionice s južnim portalom Sv. Marka u Zagrebu i tvrdi da kip sv. Tome iz 1340-tih godina prethodi radovima kiparske radionice Rudolfa IV.¹⁹² Gerhard Schmidt isto tako smatra da se neki od Apostola južnoga kora mogu pripisati ranim djelima minoritske radionice, pozivajući pritom na oprez jer nije jasno tko je autor tih skulptura. Također, Schmidt upućuje na francuska kiparska ostvarenja kao vjerojatni uzor.¹⁹³ Ostale skulpture apostola su radikalno izmijenjene u restauratorskim zahvatima 19. stoljeća ili prerađene još u vremenu oko 1500. godine.¹⁹⁴ Na vanjskom pročelju sačuvane su i vodorige, te figure na konzolama čije vrijeme nastanka odgovara Rudolfovoj vladavini. No samo pet vodoriga (sl. 23) je iz 14. stoljeća, dok je preostalih dvadeset i šest primjeraka iz 19. stoljeća. To su pretežito prikazi životinja, ali ima i demonskih bića s ljudskim ili životinjskim osobinama. Što se tiče figura na konzolama, među kojima je sačuvano više originalnih primjeraka, najviše je prikaza ljudi u opuštenim pozama te tri svirača (sl. 24). Njihova su lica pretežito obla, a crte lica mirne i tek se neznatno razlikuju.¹⁹⁵ Nakon istraživanja katedrale 1990-tih godina smatralo se kako je pet izvornih vodoriga bilo tematski povezano s konzolama,¹⁹⁶ pri čemu vodorige pokazuju određene sličnosti i sa starijim primjerima iz katedrale u Freiburgu i Regensburgu.¹⁹⁷

---

¹⁹¹ Grün (2008.): 26.

¹⁹² Balog (2007.): 135.

¹⁹³ Schmidt (1992.): 179.

¹⁹⁴ Schmidt (1992.): 179.

¹⁹⁵ Grün (2008.): 74.

¹⁹⁶ Wlattnig (1995.): 86.

¹⁹⁷ Granger, *Gargoyles of Freiburg Cathedral: Forms, Placement, Symbolism*, Phil. Diss. Case Western Reserve University 1969. (doktorski rad); Frener: *Der Regensburger Dom St. Peter. Versuch einer Chronologie seiner Wasserspeier und deren Nachfolger*, München 1988. (diplomski rad)

3.1.5. PROSTOR BRODOVA I KAPELA SV. ELIGIJA

Prva temeljitija istraživanja skulpturalne opreme prostora brodova provedena su u drugoj polovini 20. stoljeća, međutim zbog malog broja sačuvanih izvora iz razdoblja gradnje znanstvenici su bili primorani izvoditi zaključke na osnovu kasnijih dokumenata. Proučavanje srednjovjekovne građe dodatno su otežale i brojne barokne intervencije, kao i nespretno provedeni restauratorski zahvati u 19. stoljeća.¹⁹⁸ U starijoj literaturi gotovo uvijek se pojavljuje i podatak kako je obnova brodova započeta u vrijeme Rudolfove vladavine. No, u novije vrijeme Johann Josef Böker odbacio je takve pretpostavke i datirao početak izgradnje brodova oko 1400. godine.¹⁹⁹ To upućuje da je velik dio skulpturalne građe u brodovima nastao nakon Rudolfove smrti. Također, Böker je utvrdio da postojeći raspored skulptura ne odgovara prvotnom konceptu i da je većina njih bila premještena.²⁰⁰ Premda velik dio te građe nije povezan s kiparskom radionicom Rudolfa IV. Habsburškog, u prostoru brodova postoji nekoliko kiparskih uradaka koji se povezuju sa stilom minoritske radionice i radionicom Majstora svetog Mihaela: konzole s prorocima podno dovratnika *Singertora*, stojeći kip Krista mučenika (*Schmerzensmann*), nadgrobni spomenik Neidharta Fuchsa u južnom brodu katedrale, te skulpture Bogorodice, biskupa sveca i dva zaglavna kamena u kapeli sv. Eligija u jugozapadnom dijelu Sv. Stjepana.²⁰¹

Grobnicu za koju se vjeruje da je u njoj sahranjen Neidhart Fuchs (sl. 25) izradila je radionica Majstora svetog Mihaela, tj. kipari koji su proizašli iz nje.²⁰² Neidhart Fuchs bio je pjevač i zabavljač na dvoru Otona Austrijskog, a navodno je preminuo 1334. godine. Nadgrobni spomenik pretrpio je znatna oštećenja zbog čega je i sačuvan tek torzo skulpture s prikazom muškarca kovrčave kose sa visokim šeširom i blago zaobljenim trbuhom. Iako znatno oštećena, karakterizira je određena individualnost. Za razliku od ostalih primjera srednjovjekovne skulpture iz katedrale sv. Stjepan u Beču, bila je pošteđena od kasnijih intervencija što pruža bolji uvid u način obrade kamena unutar radionice Majstora svetoga Mihaela.²⁰³ Niša s figurom Krista mučenika nalazi se na južnom zidu u neposrednoj blizini *Singertora* (sl. 26). U toj niši ispisana je i godina 1435. za koju se smatra da označava

---

¹⁹⁸ Felicitas Hausner, *Die Pfeilerfiguren im Langhaus von St. Stephan in Wien*, Beč, Sveučilište u Beču, 2012., 8 (diplomski rad).

¹⁹⁹ Böker (2007.): 147.

²⁰⁰ Böker (2007.): 239.

²⁰¹ Schmidt (1992.): 180.

²⁰² Middeldorf-Kosegarten (1965.): 78.

²⁰³ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 80.

završetak izgradnje južnog zida bečkog Sv. Stjepana.²⁰⁴ Skulptura Krista mučenika trebala je potaknuti promatrača na pokajanje i preispitivanje savjesti te pokazati put do izbavljenja, čak i od najtežih grijeha. S obzirom na njezin položaj pored *Singertora* moguće je da se radilo o mjestu gdje su se okupljali pokajnici.²⁰⁵ Pretpostavlja se da je kip izradio kipar koji je isto proizišao iz radionice Majstora svetog Mihaela.²⁰⁶ Bliskost je primjetna u izvedbi Kristova lica sa skulpturom Krista na *Singertoru*.²⁰⁷ Prikaz Krista mučenika koji je gol do pasa, ranjen i okrunjen trnovom krunom postaje iznimno popularna tema tijekom 15. stoljeća, pa je zamijenila dotad učestalije prikaze Krista Spasitelja.²⁰⁸ Naposljetku, postoji još jedan dio katedrale sv. Stjepana koji se dovodi u vezu s radionicom Rudolfa IV. Riječ je o kapeli sv. Eligija u jugozapadnom uglu građevine. Uslijed izostanka povijesnih izvora ne može se sa sigurnošću utvrditi početak gradnje kapele, ali zna se da je 1366. godine u nju premješten oltar sv. Leonarda pa se datacija kapele zasniva na tom podatku.²⁰⁹ Antje Middeldorf-Kosegarten ukazuje na srodnost Bogorodice s Djetetom iz kapele sv. Eligija (sl. 27) s kipom sv. Katarine u *Michaelerkirche* u kojoj je djelovala radionica Majstora svetog Mihaela, tada najmodernija kiparska radionica na austrijskom tlu. Osim toga, i kip sv. Konrada iz kapele sv. Eligija (sl. 28) najvjerojatnije je nastao po uzoru na Sv. Nikolu iz *Michaelerkirche* (sl. 3) datiranom u 1360. godinu.²¹⁰ Skulptura sv. Konrada radikalno je izmijenjena tijekom konzervatorsko-restauratorskih zahvata u 19. stoljeću,²¹¹ dok je Bogorodica s Djetetom kasnije poslužila kao uzor za izradu Bogorodice iz Navještenja na lijevoj strani *Bischofstora*.²¹² (sl. 9). No, kao što je već prethodno istaknuto na *Bischofstoru* skulptura pokazuje parlarski karakter, dok je na *Singertoru* prepoznatljiviji stil radionice Majstora svetog Mihaela pa ima i više sličnosti s kapelom sv. Eligija.²¹³

---

²⁰⁴ Hausner (2012.): 17.

²⁰⁵ Hausner (2012.): 17.

²⁰⁶ Schmidt (1992.): 180.

²⁰⁷ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 80.

²⁰⁸ Balog (2007.): 134.

²⁰⁹ Hlawinka (2011.): 20.

²¹⁰ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 78-79.

²¹¹ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 78-79.

²¹² Middeldorf-Kosegarten (1965.): 90.

²¹³ Middeldorf-Kosegarten (1965.): 94.

3.2. KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI RADOVI NA KATEDRALI SV. STJEPANA

U radu je više puta spomenuto kako su bili provedeni konzervatorsko-restauratorski zahvati ili da je izvorna građa uvelike izmijenjena uslijed kasnijih intervencija. Katedrala sv. Stjepana u Beču se zbog svog položaja u centru gradu i velikog značaja za europsku povijest često nalazila u središtu važnih političkih zbivanja ili ratova, a pritom je nisu mimoišle ni nezgode uzrokovane ljudskom nespretnošću ili prirodne katastrofe. Osim toga, stoljećima je nedostajala svijest o vrijednosti izvorne građe pa se oštećenjima pristupilo na način da su se stariji dijelovi jednostavno mijenjali novima, pri čemu je naglasak bio isključivo na očuvanju funkcije, a ne i izvornosti građe.²¹⁴ Ipak, intervencije od 16. do 19. stoljeća ostale su zabilježene, a njihovu preciznu kronološku uspostavu nalazimo kod Ernsta Zöchlinga²¹⁵ i u katalogu „850 Jahre St. Stephan“.²¹⁶

Prvi nužni popravci na južnom tornju i portalu podno tornja izvedeni su još tijekom 16. stoljeća, a bili su uzrokovani snažnim potresom 1590. godine.²¹⁷ Iako je u međuvremenu bilo manjih intervencija i baroknih prilagodba spomenika, veći i organiziraniji konzervatorsko-restauratorski zahvati bili su neizostavni u 19. stoljeću nakon oštećenja nastalih tijekom francuskih revolucionarnih ratova.²¹⁸ Godine 1810. provedene su mjere kojima bi se tek privremeno osigurala sigurnost katedrale, jer se južni toranj sve više nagnjao u stranu. Međutim, izvori iz 1838. godine izvještavaju o odlomljenim kamenim komadima koji padaju s vrha tornja zbog čega je bilo potrebno detaljno proučiti njegovo stanje i osigurati ga od daljnjeg propadanja.²¹⁹ Rezultati su pokazali da je potrebno odstraniti čitav vrh tornja, a radovi su započeti 1839. godine i potrajali su cijelo stoljeće. Godine 1842. Paul Sprenger preuzima radove i predlaže projekt obnove da se završetak tornja ne radi od kamena već da se koriste suvremene tehnike i materijali, poput željeza.²²⁰ Taj tada odvažan poduhvat značajan je trenutak u povijesti katedrale jer se utemeljila katedralna radionica (*Dombauhütte*), s kojom započinje i prva klasična restauratorska faza njezine obnove. Voditelji radova u toj

---

²¹⁴ Grün (2008.): 88.

²¹⁵ Ernst Zöchling, *Zeittafel zur Bau- und Restaurierungsgeschichte von St. Stephan*, Archiv der Dombauhütte 2006.

²¹⁶ Pohanka Kassal-Mikula, *Zeittafel mit Randbemerkungen zur Bau und Ausstattungsgeschichte von St. Stephan*, u: 850 Jahre St. Stephan. Symbol und Mitte 1147-1997, Beč, 1997., 475- 491.

²¹⁷ Grün (2008.): 89.

²¹⁸ Grün (2008.): 89.

²¹⁹ Grün (2008.): 90.

²²⁰ Grün (2008.): 90.

prvoj fazi bili su, uz već spomenutog Sprengera, Leopold Ernst i Friedrich von Schmidt.²²¹ To je uostalom bio i početak sustavne obnove katedrale i njezinog kontinuiranog održavanja.²²² Također, od velike važnosti za njezinu obnovu bila je i 1852. godina. Naime, tada je arhitekt Leopold Ernst počeo obnavljati sjeverozapadnu kapelu princa Eugena pri čemu je zagovarao stilski čistu regotizaciju kapele.²²³ Iste godine osnovan je i fond za financiranje obnove katedrale, a godinu dana nakon toga su pod vodstvom Ernsta počeli i radovi na južnoj strani građevine.²²⁴ Posljednji projekt u toj prvoj fazi bila je i restauracija *Bischofstora* 1857. godine. Tada su se pojavile i prve ozbiljne rasprave, kao i različiti stavovi o metodama koje bi valjalo primijeniti kako bi se spomenik što bolje očuvao.²²⁵ Nadalje, arhitekt Karl Rösner još 1856. godine izvještava kardinala Rauschera o aktualnim radovima i predlaže osnivanje tročlanog odbora koji bi donosio odluke o zahvatima obnove.²²⁶ Nakon toga započinje nova faza tijekom koje je osnovana Središnja komisija, a intervencije su se zasnivale na znanstvenim zaključcima pa je i izvedba radova bila podložna strožim provjerama kvalitete.²²⁷ Kardinal je na raspolaganje stavio i financijska sredstva za buduće radove, a voditeljem gradnje ponovno je bio proglašen Ernst. Doneseni su i zaključci o tome kako je potrebno završiti gradnju nedovršenog tornja, te da će se nakon toga nastojati obnoviti cijela građevina. Također, Gustav Heider donosi projekt obnove u kojem odbacuje reorganizaciju zapadnog pročelja i izgradnju sjevernog tornja te upozorava da valja pažljivo postupati s građom i promišljeno donositi odluke. Time su stvoreni i temelji za sustavnu obnovu katedrale u narednim desetljećima.²²⁸ Pod Ernstom je u proljeće 1858. godine analizirano stanje čitave građevine, a rezultati su bili vrlo razočaravajući.²²⁹ Iznimno loše stanje u kojem je tada bila katedrala nije se pripisivalo samo prirodnom propadanju ili nepogodama, jer se ispostavilo da su aktualni konstrukcijski problemi bili povezani s prijašnjim loše provedenima radovima. Na temelju tih rezultata Ernst donosi i novi projekt obnove prema kojem su 1859. godine započeti radovi na pročelju kora i na istočnoj strani građevine.²³⁰ Iako je Ernst bio zagovaratelj stilske čistoće i obnove prema načelima Eugèna

---

²²¹ *Restaurierung*, Stephansdom, URL: <https://www.stephansdom.at/restaurierung.htm> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

²²² Grün (2008.): 90.

²²³ Grün (2008.): 90.

²²⁴ Grün (2008.): 90.

²²⁵ Grün (2008.): 90-91.

²²⁶ Grün (2008.): 91.

²²⁷ Grün (2008.): 91.

²²⁸ Grün (2008.): 91.

²²⁹ Hans Tietze, *Geschichte und Beschreibung des St. Stephansdomes in Wien*, Österreichische Kunsttopographie, Beč, 1931., 70.

²³⁰ Grün (2008.): 92.

Emmanuela Viollet-le-Duca, vlastito iskustvo, ali i rasprave sa suvremenim neistomišljenicima, nagnale su ga da razmotri tuđa uvjerenja.²³¹ No, zbog velikih financijskih potraživanja i nedostatka radne snage nije bilo moguće provesti cjelokupnu obnovu građevine. Najveći propust u ranije provedenim zahvatima bio je obnovljeni vrh južnog tornja kod kojeg su se ponovno pojavili značajni statički problemi.²³² Nakon Ernstove rane smrti 1862. godine, njegovu ulogu preuzima Friedrich Schmidt koji je za razliku od Ernsta radio i na drugih građevina. Svoju dužnost obavljao je vrlo stručno pa je tako nastavljena sustavna i organizirana obnova, iako su se i dalje, ali u znatno manjoj mjeri, pojavljivale pogreške koje su utjecaje na stanje građevine.²³³ Tako primjerice izvještaj iz 1896. godine spominje štetan utjecaj portland cementa koji je korišten još u Ernstovo vrijeme kada su bili obnavljani prvi zabati.²³⁴ Katedrala se tako nakon dužeg vremena ponovno našla u dobrom i sigurnom stanju.

Zahvati obnove provodili su se u kontinuitetu sve do Drugog svjetskog rata kada su radovi morali biti prekinuti zbog opasnosti od bombardiranja.²³⁵ Međutim, tada su poduzete dodatne mjere za sprečavanje štete prouzročene mogućim ratnim razaranjem. Pokretna baština premještena je u „katakombe“ ispod katedrale, a neki dijelovi građevine, poput zapadnog pročelja, bili su dodatno osigurani ili privremeno obzidani.²³⁶ Tijekom bombardiranja i unakrsne vatre sa sovjetskom vojskom katedrala je ostala relativno neoštećena, ali je 11. travnja 1945. godine veliki požar koji se dogodio nakon povlačenja Crvene armije iz središta grada zahvatio i krovnište katedrale. Požar se u naredna dva dana proširio po čitavoj građevini što je dovelo i do većih urušavanja.²³⁷ Njezina ponovna obnova započeta je još iste 1945. godine, pri čemu je kor svečano otvoren nakon sedam godina obnove. Cjelokupna obnova bečke katedrale sv. Stjepana završena je 1960. godine.²³⁸ Podno južnog tornja tada je postavljena i spomen ploča u čast Gerharda Klinkichta, satnika Wermachta koji se iz moralnih razloga odlučio oglušiti na zapovijed da do temelja uništi katedralu pa je spasio to

---

²³¹ Grün (2008.): 91-92.

²³² Grün (2008.): 92.

²³³ Grün (2008.): 92.

²³⁴ Grün (2008.): 92.

²³⁵ *Restaurierung*, Stephansdom, URL: <https://www.stephansdom.at/restaurierung.htm> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

²³⁶ *Restaurierung*, Stephansdom, URL: <https://www.stephansdom.at/restaurierung.htm> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

²³⁷ Hlawinka (2011.): 6.

²³⁸ *Restaurierung*, Stephansdom, URL: <https://www.stephansdom.at/restaurierung.htm> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

višestoljetno zdanje od potpunog razaranja.²³⁹ Do današnjeg dana se na katedrali stalno provode kontrole kvalitete kamena, kao i manji konzervatorsko-restauratorski zahvati kako bi spomenik ostao u što boljem stanju.²⁴⁰

---

²³⁹ *Restaurierung*, Stephansdom, URL: <https://www.stephansdom.at/restaurierung.htm> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

²⁴⁰ *Restaurierung*, Stephansdom, URL: <https://www.stephansdom.at/restaurierung.htm> (pregledano: 7. siječnja 2022.).

4. DJELATNOST KIPARSKE RADIONICE RUDOLFA IV. HABSBUŠKOG IZVAN BEČA

Prethodno je već navedeno da su u Beč stigli mnogi domaći i strani kipari iz različitih krajeva Europe kako bi u okviru Rudolfove radionice radili na crkvi/katedrali sv. Stjepana. Kipari, međusobno surađujući, nisu stekli samo vrijedna iskustva nego su bili spremni prenijeti ih u krajeve iz kojih su i došli. Pretpostavlja se da su nakon tzv. rudolfinske etape obnove bečkog Sv. Stjepana, kipari iz njegove radionice najčešće pronalazili nove narudžbe na obližnjem prostoru pod habsburškom vlašću ili su po želji naručitelja odlazili u druga mjesta pa se stečeno znanje prenijelo na nove generacije. Na to ukazuje i kontinuirani utjecaj novonastalog „bečkog stila“ na župne crkve i samostane u Donjoj Austriji i Štajerskoj sredinom i u drugoj polovini 14. stoljeća.²⁴¹

Imajući u vidu da su se nakon rudolfinske faze obnove bečke katedrale brojni kipari najvjerojatnije vratili u svoje krajeve, teško je govoriti o nastavku djelovanja radionice Rudolf IV. Habsburškog u užem smislu. Međutim, valja uzeti u obzir druge crkve i samostane koje su podignute ili obnavljane za vrijeme njegove vladavine. U tom kontekstu izdvajaju se crkva cistercitskog samostana u Zwettlu i dominikanska crkva u samostanskom kompleksu u Imbachu.²⁴² Prema rezultatima dendrokronoloških istraživanja u Imbachu, crkva se s većom sigurnošću može datirati u treću četvrtinu 14. stoljeća.²⁴³ Osim toga, neki od prikaza na sačuvanim konzolama (sl. 32) pokazuju iznimnu bliskost s onima na stupovima u koru katedrale sv. Stjepana u Beču pa postoji mogućnost da ih je izradila ista ruka.²⁴⁴ S druge strane samostan u Zwettlu imao je i značajnu političku ulogu, a bio je od velike važnosti i za Rudolfa IV. koji je gradnjom njezina kora želio nadmašiti parlernski kor u praškoj katedrali sv. Vida kako bi poslao političku poruku caru Karlu IV. Luksemburškom.²⁴⁵ Gradnja crkve započeta je 1343. godine pod Rudolfovim ocem Albrechtom II., dok su radovi na izgradnji katedrale u Pragu počeli godinu kasnije. Već je Albrecht II. smatrao Karla IV., tada još kralja, svojim rivalom pa stoga ne čudi kako je upravo Albrecht II. onaj koji je tom mjestu pridao veliko značenje. Godine 1348. posvećeno je četrnaest oltara, ali pretpostavlja se da je tada

---

²⁴¹ Grün (2008.): 28.

²⁴² Grün (2008.): 29.

²⁴³ Grün (2008.): 29.

²⁴⁴ Grün (2008.): 29.

²⁴⁵ Hans Sedlmayr: *Die Entstehung der Kathedrale*, Graz 1979., 474.

izbila kuga uslijed čega su daljnji radovi nastavljeni tek 1360. godine u vrijeme vladavine Rudolfova IV.²⁴⁶ U njegovo doba dolazi do preinaka u prostornoj dispoziciji građevine. Tako je majstor Jans potpisao ugovor 6. siječnja 1360. godine, prema kojem bi se bazilikalni plan zamijenio dvoranskim.²⁴⁷ Crkva je prema francuskim uzorima još u prvoj etapi izgradnje imala deambulatorij s radijalnim kapelama. Spojiti takvo tlocrtno rješenje s novim dvoranskim tipom zasigurno je bila ideja koja je ispunila Rudolfova očekivanja u smislu konkuriranja uobičajenom bazilikalnom tlocrtnom rješenju praške katedrale.²⁴⁸ Time je u Zwettlu nastala specifična dvoranska crkva za austrijsko graditeljstvo 14. stoljeća.²⁴⁹ S obzirom na to da je ta crkva bila od iznimne važnosti za Rudolfa IV. Habsburškog vrijedilo bi usporediti njezinu eventualnu povezanost s Rudolfovom kiparskom radionicom u Beču, jer je taj aspekt zanemaren u postojećoj literaturi. U tom smislu treba spomenuti i Deutsch Altenburg u istočnom dijelu Donje Austrije, gdje je otprilike u Rudolfove vrijeme započeta izgradnja tornja župne crkve. Vremenski također odgovara i izvedba vijenca na zabatu glavnog pročelja kapelice u Pulkau. (sl. 33).²⁵⁰ Osim toga, Grün navodi da su se zapadni utjecaji preko Beča proširili i na druga područja u istočnom dijelu srednje Europe, a pritom kao primjere izdvaja kor Bogorodičine crkve u Krakovu u Poljskoj i Crnu crkvu u rumunjskom gradu Braşovu.²⁵¹

---

²⁴⁶ Trattner (2001.): 4.

²⁴⁷ Trattner (2001.): 6.

²⁴⁸ Trattner (2001.): 6-7.

²⁴⁹ Trattner (2001.): 6-7.

²⁵⁰ Grün (2008.): 29.

²⁵¹ Grün (2008.): 29.

4.1. MOGUĆA DJELATNOST RADIONICE NA PROSTORU HRVATSKE

Odjeci bečkog kiparstva, tj. radionice Rudolfa IV. Habsburškog prepoznati su u istočnom dijelu središnje Europe, a prema nekim autorima širenje bečkih utjecaja napredovalo je i prema jugu. U tom smislu Zdenko Balog izdvaja južni portal crkve sv. Marka u Zagrebu kao spomenik koji je moguće promatrati u kontekstu bečkog dvorskog kiparstva.²⁵² Balog se nastavlja na teze Roberta Wlattniga i Erna Marosija koji ukazuju na nastanak zagrebačke portalne plastike pod južnonjemačkim utjecajem, pri čemu bi radionica Rudolfa IV. Habsburškog imala posredničku ulogu.²⁵³ Wlattnigovoj i Marosijevoj tezi prethodi teza Emilijana Cevca o južnonjemačkom porijeklu kamene plastike na zagrebačkom portalu Sv. Marka. Prema Cevcu skulptutra je rađena prije portala i nastala je u skladu s tradicijom kiparske škole Augsburg - Schwäbisch-Gmünd.²⁵⁴ Godine 1943. Željko Jiroušek je također utvrdio poveznicu s kiparstvom južnonjemačkih krajeva,²⁵⁵ a Ljubo Karaman je 1950. godine prihvatio njegovu pretpostavku.²⁵⁶ Međutim, postoje i druge pretpostavke o nastanku zagrebačkog portala, a u tom kontekstu valja izdvojiti mišljenje Anđele Horvat koja na portalu Sv. Marka prepoznaje praški utjecaj.²⁵⁷ Njezina razmatranja su u velikoj mjeri prihvaćena i u domaćoj povijesno-umjetničkoj historiografiji.²⁵⁸ U nastavku rada, s obzirom na temu diplomskog rada, naglasak će biti usmjeren na prvu tezu u kojoj se navodi moguća poveznica između bečke katedrale sv. Stjepana i zagrebačke crkve sv. Marka.

Na portalu crkve sv. Marka nalazi se petnaestak figura među kojima je jedanaest izvornih primjeraka, dok su preostala četiri kasnije zamijenjena drvenim figurama (sl. 34). Jedanaest srednjovjekovnih kipova rađeno je od kamena, a to su prikazi Krista i Bogorodice s Djetetom, sv. Marko Evanđelist i apostoli sv. Petar, sv. Andrija, sv. Filip, sv. Toma, sv. Matej, sv. Juda

---

²⁵² Balog (2007.): 128.

²⁵³ Wlattnig (1995.): 91-93, Ernö Marosi, *Fünfzig Jahre Herrschaft Sigismunds in der Kunstgeschichte*, u: Sigismund von Luxemburg - Ein Kaiser in Europa, Mainz, 2005., 254.

²⁵⁴ Vidi više u: Emilijan Cevc, *Gotika. Umjetnost na tlu Jugoslavije od praistorije do danas*, Beograd - Sarajevo, 1971., 131; Emilijan Cevc, *Die Parler und der schöne Stil 1350-1340. Europäische Kunst unter den Luxemburgern*, Köln, 1978., 448-449.

²⁵⁵ Vidi više u: Željko Jiroušek, *Pregled razvoja likovnih umjetnosti u banskoj Hrvatskoj od kraja XII do XVIII stoljeća*, *Naša domovina*, sv. 2, Zagreb, 1943., 680-697.

²⁵⁶ Vidi više u: Ljubo Karaman, *O umjetnosti srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji*, *Historijski zbornik*, 3, 1950., 125-174.

²⁵⁷ Vidi više u: Anđela Horvat, *Odras praškog Parlerovog kruga na portalu crkve sv. Marka u Zagrebu*, *Peristil*, 3, Zagreb 1960.

²⁵⁸ Balog (2007.): 139.

Tadej, sv. Pavao i jedan apostol bez atributa.²⁵⁹ Kod četiri barokna drvena kipa isto se radi o apostolima, međutim neidentificirani su zbog izostanka atributa. Kipovi su rađeni u punoj plastici, a neki od njih su prerađeni i time prilagođeni dvostrukim nišama u kojima se nalaze. Te prilagodbe upućuju na to da zagrebačke skulpture nisu nužno smještene na svojim izvornim položajima.²⁶⁰ Također, veličina i broj niša sugerirale bi na to kako je na južnom portalu prvotno bilo predviđeno više kipova, vjerojatno njih osamnaest.²⁶¹ Prva figura koju Balog povezuje s bečkom katedralom je skulptura Krista (sl. 35) u srednjem gornjem polju, u većoj niši podijeljenoj na dva dijela. Pored Krista nalazi se oštećena Bogorodica s Djetetom. Kristovo lice izvedeno je kvalitetno i meko, proporcionalno je i nije shematizirano. U ruci drži kuglu koja djeluje bestežinski, pri čemu Balog povlači paralelu s kipom Blanche de Valois na zapadnom pročelju bečke katedrale sv. Stjepana (sl. 19.) jer na sličan način pridržava jabuku. Bogorodica s Djetetom također ima sličnu haljinu i plašt kao i Blanche de Valois.²⁶² S druge strane, Horvat kip Krista uspoređuje s djelima nastalima u okviru škole Petra Parlera.²⁶³ Figuru Krista je, osim toga, moguće tipološki usporediti i sa stojećim Kristom s južnog tornja bečke katedrale (sl. 36). Shodno tome može se pretpostaviti da je zagrebački Isus na desnoj ruci imao i tri podignuta prsta kao što je to slučaj u Beču. Ipak, bečki primjerak datiran je oko 1340.-1350. godine, dakle prije osnutka kiparske radionice Rudolfa IV. i prije djelovanja radionice Majstora svetog Mihaela.²⁶⁴ Sljedeće dvije figure koje mogu poslužiti kao moguća poveznica s Bečom su oštećeni kip apostola Tome i apostol Filip (sl. 37). Tomin pandan u Beču resio je Albertinski kor i datira se u četvrto desetljeće 14. stoljeća, ponovno prije osnutka Rudolfove radionice. Apostola Filipa izradila je ruka vještog majstora što je prije svega vidljivo u izvedbi padajućeg nabora koji se širi od lijeve ruke.²⁶⁵ Balog tvrdi kako je Filip vrlo teško mogao nastati u nekoj provincijskoj radionici, osim ako u tu radionicu nije došao iskusan kipar iz neke kvalitetne dvorske radionice kao što je to bila ona bečka. Na temelju svojih analiza predlaže razmatranje zagrebačkih apostola u bečkom umjetničkom kontekstu u razdoblju od 1340. do 1375. godine,²⁶⁶ odnosno od godine kada je posvećen Albertinski kor do desete obljetnice Rudolfove smrti. Zagrebačke skulpture bi

---

²⁵⁹ Ivan Jengiđ, Branimir Rašpica, *Južni portal u svjetlu konzervatorsko-restauratorskih radova istraživanja i obnova*, u: Crkva sv. Marka u Zagrebu: Arhitektura, povijest, obnova, Zagreb, Hrvatski restauratorski zavod, 2013, 162.

²⁶⁰ Jengiđ, Rašpica (2013.): 165.

²⁶¹ Mario Fučić, Denis Vokić, *Skulpture s južnog portala crkve sv. Marka u Zagrebu, izvješće o konzervatorsko-restauratorskim radovima objavljenim do lipnja 2006.*, *Informatica museologica*, 39, 2008., 187-195.

²⁶² Balog (2007): 133-134.

²⁶³ Horvat (1960.): 19.

²⁶⁴ Balog (2007.): 134.

²⁶⁵ Balog (2007.): 135.

²⁶⁶ Balog (2007.): 135-137.

shodno tome nastale u radionici unutar koje djeluje više kipara usredotočenih na radionicu Rudolfa IV., skulpturalnu opremu Albertinskog kora i na južnonjemačku grupu Augsburg - Schwäbisch-Gmünd. Na skulpturama se miješaju utjecaji tih radionica, tj. vidljive su karakteristike određenih škola prije nego su se stopile u meki bečki stil.²⁶⁷

Potrebno je spomenuti i to kako je južni portal crkve sv. Marka u Zagrebu bio u više navrata predmet konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, a prvi zahvati obnove provedeni su 1949. godine pod vodstvom Tihomila Stahuljaka. Radovi su bili usmjereni na uklanjanje žbuke oko skulpture i njihovo učvršćivanje.²⁶⁸ Od tada pa sve do danas proveden je čitav niz intervencija, ne samo kiparskih nego i arhitektonskih te slikarskih.²⁶⁹ U tom kontekstu proces restauracije prošli su i prethodno spomenuti kipovi sv. Filipa, sv. Tome i Krista. Sv. Filip je demontiran 1977. godine zajedno sa sv. Pavlom kako bi se skulpturama odstranili naknadni slojevi, učvrstila struktura i zapunila gruba oštećenja. Godine 1985. na portal su postavljeni faksimili tih skulptura, a nakon njih su demontirani kipovi Krista i Bogorodice s Djetetom nad kojima su provedeni isti zahvati.²⁷⁰ Tijekom Domovinskog rata svi kipovi su ponovno demontirani i podvrgnuti mehaničkom čišćenju. Radovi se prekidaju od 1993. do 2002. godine, da bi 2009. godine faksimili skulptura konačno bili montirani na južni portal crkve sv. Marka.²⁷¹

Crkva sv. Marka u Zagrebu, međutim, nije jedini hrvatski spomenik koji Zdenko Balog dovodi u vezu sa srednjoeuropskim umjetničkim idiomom, a time potencijalno i radionicom Rudolfa IV. Habsburškog.²⁷² U tom kontekstu upućuje na figurativnu arhitektonsku plastiku koja se proširila Međimurjem i područjem južno od Drave. Riječ je o ikonografskim motivima, poput lisnatih maski, lica s isplaženim jezikom, grotesknih lica debelih usana i sl.²⁷³ Najčešći i najrašireniji od tih motiva su lisnate maske, tj. ljudska lica koja su sastavljena ili dijelom prekrivena lišćem. Pojavljuju se u Engleskoj, Francuskoj i drugim dijelovima Europe, a djelovanjem Parlera na južnonjemačkom i češkom području pristigle su i u krajeve južno od Drave.²⁷⁴ Sljedeći vrlo učestali motiv su tzv. obješenjaci, tj. lica koja se ističu gestom, vrlo često isplaženim jezikom. Motiv isplaženog jezika ima dugu tradiciju, a veže se

---

²⁶⁷ Balog (2007.): 138.

²⁶⁸ Jengiđ, Rašpica (2013.): 153.

²⁶⁹ Jengiđ, Rašpica (2013.).

²⁷⁰ Jengiđ, Rašpica (2013.): 173, 176.

²⁷¹ Jengiđ, Rašpica (2013.): str.173, 176.

²⁷² Zdenko Balog, *Gotičke lisnate maske i drugi monstrumi srednjovjekovnog bestijarija*, Peristil, 53, 2010., 7-26.

²⁷³ Balog (2010.): 7.

²⁷⁴ Balog (2010.): 17.

uz Gorgonu iz grčke mitologije.²⁷⁵ Prvi u nizu spomenika na kojemu se javljaju takvi motivi je zagrebačka katedrala. Naime, lađa katedrale pripada fazi gradnje prijelaza s 14. na 15. stoljeće, u vrijeme kada su u kontinentalnu Hrvatsku mogli pristići majstori iz najboljih europskih gradilišta poput Praga ili Beča.²⁷⁶ Na sjevernom zidu lađe nalazi se tzv. čudovišna galerija (sl. 38) koju čini niz grotesknih figura i čudovišta, a Anđela Horvat upućuje na njezinu izravnu povezanost s Parlerovom radionicom katedrale sv. Vida u Pragu.²⁷⁷ Emilijan Cevc se nadovezuje na Horvat i pridodaje utjecaj Beča,²⁷⁸ a Robert Wlattnig²⁷⁹ i Erno Marosi²⁸⁰ također, uz praške utjecaje, spominju paralele s Bečom. U pavlinskom samostanu i crkvi sv. Marije u Lepoglavi ostale su sačuvane tri maske koje pripadaju prvoj etapi izgradnje iz prve polovine 15. stoljeća i dovode se u vezu s donjoštajerskim gradilištima. Radi se o jednoj lisnatoj maski i dvije bradate glave (sl. 39).²⁸¹ Na području današnje Hrvatske i Slovenije takvih primjera ima i u: crkvi sv. Križa u Križevcima, župnoj crkvi sv. Trojstva u Nedelišću, župnoj crkvi sv. Lovre u Cirkovljanu, župnoj crkvi sv. Nikole u Pazinu, crkvi sv. Marije Snježne u Čepiću, kapeli u Božjem Polju kod Vižinade, hodočasničkoj crkvi na Ptujskoj gori, kartuziji Pleterje i kapeli Žalostne matere Božje u Celju (sl. 40)²⁸²

---

²⁷⁵ Balog (2010.): 17.

²⁷⁶ Balog (2010.): 7.

²⁷⁷ Anđela Horvat, *Skulptura Parlerovog kruga na zagrebačkoj katedrali*, ZUZ NV V./VI., Ljubljana, 1959., 256.

²⁷⁸ Cevc (1978.): 449.

²⁷⁹ Wlattnig (1995.): 91-92.

²⁸⁰ Marosi (2005.): 254.

²⁸¹ Balog (2010.): 9.

²⁸² Balog (2010.): 9-16.

ZAKLJUČAK

Rudolf IV. Habsburški bio je vladar s jasnom vizijom koji gotovo ni pod koju cijenu nije bio spreman odustajati od svojih ciljeva što je, između ostaloga, pokazao krivotvorenjem niza dokumenata poznatih pod nazivom *Privilegium maius*. Rudolf IV. ističe se kao ličnost koja je donosila političke odluke s dalekosežnim posljedicama, ali je za svog života istupao i kao promicatelj kulture i umjetnosti. U tom kontekstu se, između ostaloga, ističe kao osnivač Sveučilišta u Beču, a u vrijeme svoje vladavine (1359.-1365.) osnovao je i kiparsku radionicu unutar koje su surađivali domaći i novopridošli strani kipari. Upravo iz tog razloga nema jedinstvenog stila nego dolazi do miješanja različitih struja unutar te kiparske radionice. Struja umjetnika koja donosi drugačiji stilski karakter u Beč dolazi iz minoritske radionice francuskih korijena, a u gradu je djelovala već petnaestak godina. Ti kipari su se s vremenom asimilirali u Beču i u okviru radionice Rudolfa IV. počeli su surađivati s novopristiglim kiparima iz Francuske i Italije. Druga struja unutar bečke radionice Rudolfa IV. bila je zadužena za veći dio skulpturalne opreme katedrale sv. Stjepana i pripadala je radionici Majstora svetog Mihaela, koji je zanat izučio u Italiji. Rudolfova radionica je svoj najveći trag ostavila na katedrali sv. Stjepana u Beču, a njezina kiparska ostvarenja postala su tema mnogobrojnih radova. Zbog izostanka arhivskih izvora iz tzv. rudolfinske faze obnove bečke katedrale zaključci su se dugi niz godina izvodili na temelju stilske analize, što je nerijetko vodilo do različitih kontradikcija u interpretaciji. Razvoj znanosti i pojava novih tehnologija doprinijeli su rješavanju dugo prisutnih nedoumica, čime su stvoreni temelji za brojna suvremena istraživanja koja daju širu sliku o djelatnosti te radionice. Stoga bi valjalo nastaviti pratiti recentnije radove koji nude eventualne nove interpretacije spomenika. Pojedini primjerci skulpturalne opreme bečke katedrale sv. Stjepana radikalno su izmijenjeni ili prerađeni u kasnijim konzervatorsko-restauratorskim zahvatima čime se nepovratno izgubila njihova izvorna slika. Kipari, međusobno surađujući u okviru radionice Rudolfa IV., nisu stekli samo vrijedna iskustva nego su bili spremni prenijeti ih u krajeve iz kojih su i došli. Pretpostavlja se da su nakon rudolfinske faze bečke katedrale majstori najčešće pronalazili nove narudžbe na obližnjem prostoru pod habsburškom vlašću ili su po želji naručitelja odlazili u druga mjesta pa se stečeno znanje prenosilo na nove generacije. Na to ukazuje i kontinuirani utjecaj novonastalog „bečkog stila“ na župne crkve i samostane u Donjoj Austriji i Štajerskoj sredinom i u drugoj polovini 14. stoljeća. Odjeci kiparske radionice

Rudolfa IV. Habsburškog ubrzo su se proširili drugim krajevima, prije svega istočnim dijelovima središnje Europe, a neki smatraju da su napredovali i prema jugu na prostor današnje Hrvatske.

POPIS LITERATURE

KNJIGE:

1. Wilhelm Baum, *Rudolf IV. der Stifter: Seine Welt und seine Zeit*, Graz, 1996.
2. Johann Joseg Böker. *Der Wiener Stephansdom. Architektur als Sinnbild für das Haus Österreich*, Salzburg / München, 2007.
3. Emilijan Cevc, *Gotika. Umjetnost na tlu Jugoslavije od praistorije do danas*, Beograd - Sarajevo, 1971.
4. Rudolf Chimani, *Die Reitersiegel der österreichischen Regenten von der Mitte des 14. Jh. bis zur Mitte des 15. Jh.*, Mitt. d. Instituts für österreichische Geschichtsforschung 54, 1942.
5. Otto Demus, *Der Meister der Michaeler Plastiken*, Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege, 1953.
6. Rudolf Hoke, Ilse Reiter, *Quellensammlung zur österreichischen und deutschen Rechtsgeschichte*. Wien / Köln / Weimar: Böchlau Verlag, 1993.
7. Alfons Huber, *Geschichte des Herzogs Rudolfs IV. von Oesterreich*, Innsbruck: Wagner'sche Universitäts-Buchhandlung, 1865.
8. Eberhard Isenmann, *Lexikon des Mittelalters*, 7. svezak, Stuttgart, 1999.
9. Franz Kieslinger, *Zur Geschichte der gotischen Plastik in Österreich*, Krystall Verlag, Beč, 1923.
10. Ivan Jengiđ, Branimir Rašpica, *Južni portal u svjetlu konzervatorsko-restauratorskih radova istraživanja i obnova*, u: Crkva sv. Marka u Zagrebu: Arhitektura, povijest, obnova, Zagreb, Hrvatski restauratorski zavod, 2013.
11. Źeljko Jiroušek, *Pregled razvoja likovnih umjetnosti u banskoj Hrvatskoj od kraja XII do kraja XVIII stoljeća*, Naša domovina, sv. 2., Zagreb 1943.
12. Renata Kassal-Mikula, Reinhard Pohanka, *Zeittafel mit Randbemerkungen zur Bau- und Ausstattungsgeschichte von St. Stephan*, u: 850 Jahre St. Stephan. Symbol und Mitte 1147-1997, Beč, 1997.
13. Paul Kletler, *Die Kunst im österreichischen Siegel*, Krystall-Verlag, Beč 1927.
14. Jiri Kuthan, *Premysl Ottokar II.- König, Bauherr und Mäzen, Höfische Kunst im 13. Jahrhundert*, Wien-Köln-Weimar: Böhlau Verlag, 1996.
15. Alphons Lhotsky, *Privilegium Maius: Die Geschichte einer Urkunde*, Beč, 1957.

16. Alois Niederstätter, *Die Herrschaft Österreich. Fürst und Land im Spätmittelalter 1278-1411*, Beč, 2011.
17. Anton Ritter von Perger, *Der Dom zu Sanct Stephan in Wien*, Trst, 1854.
18. Wilhelm Pinder, *Die deutsche Plastik vom ausgehenden Mittelalter bis zum Ende der Renaissance*, Wildpark-Potsdam, 1929.
19. Otto Schmitt, *Gotische Skulpturen des Freiburger Münsters*, Frankfurt na Majni, Vol. 2, 1926.
20. Hans Sedlmayr: *Die Entstehung der Kathedrale*, Graz 1979.
21. Hans Tietze, *Geschichte und Beschreibung des St. Stephansdomes in Wien*, Österreichische Kunsttopographie, Beč, 1931.
22. Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 7. svezak, Beč: Universitäts-Buchdruckerei von L.C. Zamarski, 1861.

ČLANCI:

1. Zdenko Balog, *Gotičke lisnate maske i drugi monstrumi srednjovekovnog bestijarija*, Peristil 53, 2010.
2. Zdenko Balog, *Južni portal crkve svetog Marka na Gradecu u kontekstu bečkog dvorskog kiparstva*, Cris, god. IX, br. 1, 2007.
3. Johann Josef Böker, *Parlerisches am Wiener Stephansdom, Parlerbauten - Architektur, Skulptur, Restaurierung*, Internationales Parler-Symposium, Schwäbisch Gmünd 17.-19. srpnja 2001., Stuttgart, 2004.
4. Emilijan Cevc, *Die Parler und der schöne Stil 1350-1340. Europäische Kunst unter den Luxemburgern*, Köln, 1978. (katalog izložbe)
5. Heinz Dopsch, "Rudolf IV.", *Neue Deutsche Biographie* 22, 2005.
6. Thomas Flum, *Das Paulusportal von Sankt Stephan in Wien*, *Zeitschrift des Deutschen Vereins für Kunstwissenschaft* 67, 2013.
7. Mario Fučić, Denis Vokić, *Skulpture s južnog portala crkve sv. Marka u Zagrebu, izvješće o konzervatorsko-restauratorskim radovima objavljenim do lipnja 2006.*, *Informatica museologica* 39, 2008.
8. Edgar Hertlein, *Das Grabmonument Kaiser Friedrichs III. als habsburgisches Denkmal*, *Pantheon* 35, 1977.

9. Anđela Horvat, *Odras praškog Parlerovog kruga na portalu crkve sv. Marka u Zagrebu*, Peristil 3, Zagreb, 1960.
10. Anđela Horvat, *Skulptura Parlerovog kruga na zagrebačkoj katedrali*, ZUZ NV V./VI., Ljubljana, 1959.
11. Ljubo Karaman, *O umjetnosti srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji*, Historijski zbornik 3, 1950.
12. Renate Kohn, *Stadtpfarrkirche und landesfürstlicher Dom. Der Interpretationsdualismus der Wiener Stephanskirche im 14. Jahrhundert*, u: *Der Hof und die Stadt. Konfrontation, Koexistenz und Integration im Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Ostfildern, 2006.
13. Christian Lackner, *Das Haus Österreich und seine Länder im Spätmittelalter. Dinastische Integration und regionale Identitäten*, u: *Fragen der politischen Integration im mittelalterlichen Europa*, 2005.
14. Ernő Marosi, *Fünfzig Jahre Herrschaft Sigismunds in der Kunstgeschichte*, u: *Sigismund von Luxemburg - Ein Kaiser in Europa*, Mainz, 2005.
15. Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte 20, 1965.
16. Richard Perger, *Die Baumeister des Wiener Stephansdomes im Spätmittelalter*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte 23, 1970.
17. Federico Pigozzo, *Misstrauen und Zusammenarbeit: Das Verhältnis Venedigs zum Haus Habsburg unter Rudolf IV.*, u: *Anno 1363. Tatort Tirol. Es geschah in Bozen*, 2013.
18. Samuel Steinherz, *Karl IV. und die österreichischen Freiheitsbriefe*, MIÖG 9, 1888.
19. Irma Trattner, *Der Hof als kultureller Raum in Österreich: Die Kunst am Hof Herzog Rudolf des Stifters - Impulse und Auswirkungen*, Salzburg, 2001. (javno predavanje)
20. Eva Schlotheuber, *Das Privilegium Maius - eine habsburgische Fälschung im Ringen um Rang und Einfluss*, u: *Die Geburt Österreichs. 850 Jahre Privilegium minus*, Regensburg, 2007.
21. Gerhard Schmidt, *Die Wiener „Herzogswerkstatt“ und die Kunst Nordwesteuropas*, New York University Bobst Library Technical Services, 1992.
22. Robert Wlattnig, *Das Statuenprogramm des Albertinischen Chores von St. Stephan und die Ausstrahlungen der Wiener Domwerkstätte*, u: *Zbornik Gotika v Sloveniji*, Ljubljana, 1995.

23. Ernst Zöchling, *Zeittafel zur Bau- und Restauriergeschichte von St. Stephan*. Archiv der Dombauhütte, Beč, 2006.

DOKTORSKI I DIPLOMSKI RADOVI:

1. B. Frener: *Der Regensburger Dom St. Peter. Versuch einer Chronologie seiner Wasserspeier und deren Nachfolger*, München, 1988. (diplomski rad)
2. G. W. Granger, *Gargoyles of Freiburg Cathedral: Forms. Placement, Symbolism*, Phil. Diss. Case Western Reserve University, Ohio, 1969. (doktorski rad)
3. Felicitas Hausner, *Die Pfeilerfiguren im Langhaus von St. Stephan in Wien*, Beč, Sveučilište u Beču, 2012. (diplomski rad)
4. Karin Hlawinka, *Die Wiener Stephanskirche um 1350*, Beč, Sveučilište u Beču, 2011. (diplomski rad)
5. Aleksandra Ledóchowski Korybut Woroniecka, *Studien zur Bartholomäuskapelle der Wiener Stephanskircher*, Beč, Sveučilište u Beču, 2011. (diplomski rad)
6. Maria Ulrike Grün, *Figurale Bauplastik an der Chorfassade von St. Stephan in Wien*, Beč, Sveučilište u Beču, 2008. (diplomski rad)
7. Maria Magdalena Zykan, *Der Hochturm zu St. Stephan in Wien*, Beč, Sveučilište u Beču, 1967. (doktorski rad)

INTERNETSKI IZVORI:

1. *Wiener Fürstenfiguren - Gotische Meisterwerke des Stephansdoms*, Belvedere, Beč
URL: <https://www.belvedere.at/wiener-fuerstenfiguren> (pregledano: 7. siječnja 2022.)
2. Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Henry II Jasomirgott". *Encyclopedia Britannica*
URL: <https://www.britannica.com/biography/Henry-II-Jasomirgott> (pregledano: 6. siječnja 2022.)
3. Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "University of Vienna". *Encyclopedia Britannica*
URL: <https://www.britannica.com/topic/University-of-Vienna>. (pregledano: 2. siječnja 2022.)

4. *Falsche Tatsachen - Das Privilegium Maius und seine Geschichte*, Muzej povijesti umjetnosti u Beču
URL: <https://privilegium-maius.khm.at/> (pregledano: 6. siječnja 2022.)
5. Karlovo sveučilište. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža
URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30598> (pregledano 7. siječnja 2022.)
6. *Der Dom - Architektur*, Stephansdom
URL: https://www.stephansdom.at/dom_architektur.htm (pregledano 7. siječnja 2022.)
7. *Restaurierung*, Stephansdom
URL: https://www.stephansdom.at/dom_architektur.htm (pregledano 7. siječnja 2022.)
8. William Turner, „*Carolingian Schools*“ *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 3. New York: Robert Appleton Company, 1908.
URL: <http://www.newadvent.org/cathen/03349c.htm> (pregledano: 2. ožujka 2022).

SLIKOVNI PRILOZI

1. *SINGERTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ

Izvor: https://www.unibamberg.de/fileadmin/uni/fakultaeten/ggeo_lehrstuehle/kunstgeschichte_1/Forschung/Portale/Wien_Fuerstenportale_Poster.pdf (pregledano: 15. siječnja 2022.)

2. LUNETETA, *SINGERTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ

Izvor: Thomas Flum, *Das Paulusportal von Sankt Stephan in Wien*, Zeitschrift des Deutschen Vereins für Kunstwissenschaft 67, 2013., 10.

3. SV. NIKOLA, *MICHAELERKIRCHE*, BEČ (lijevo)

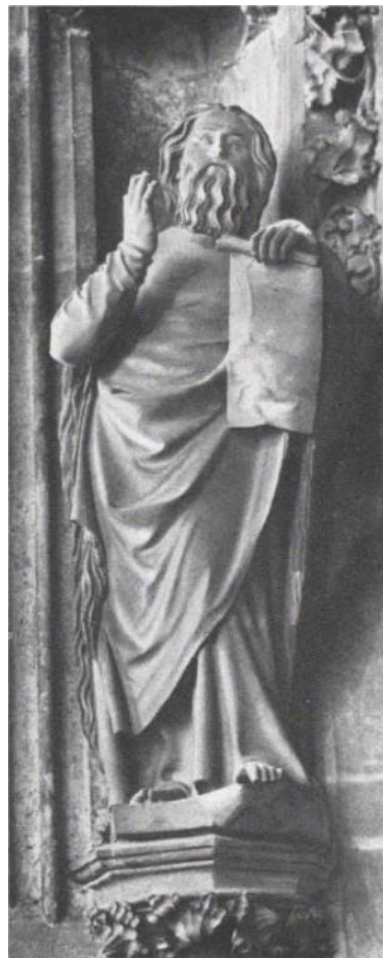
Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 98.

4. MOJSIJE, *SINGERTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (sredina)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 114.

5. KRIST, *SINGERTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (desno)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 114.

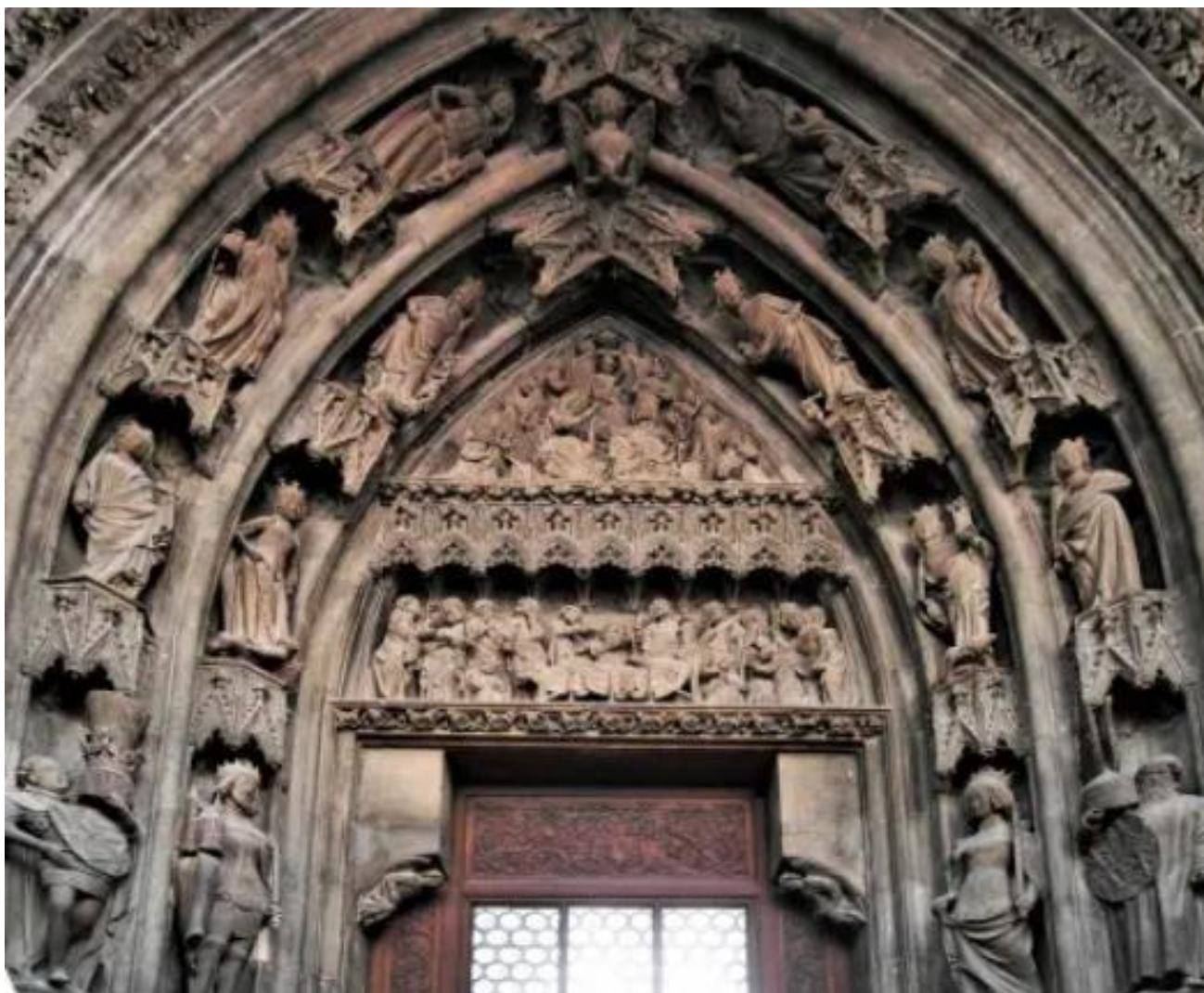
6. SV. IVAN EVADENDELIST I JAKOV MLADI, *SINGERTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 115.

7. *BISCHOFSTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ

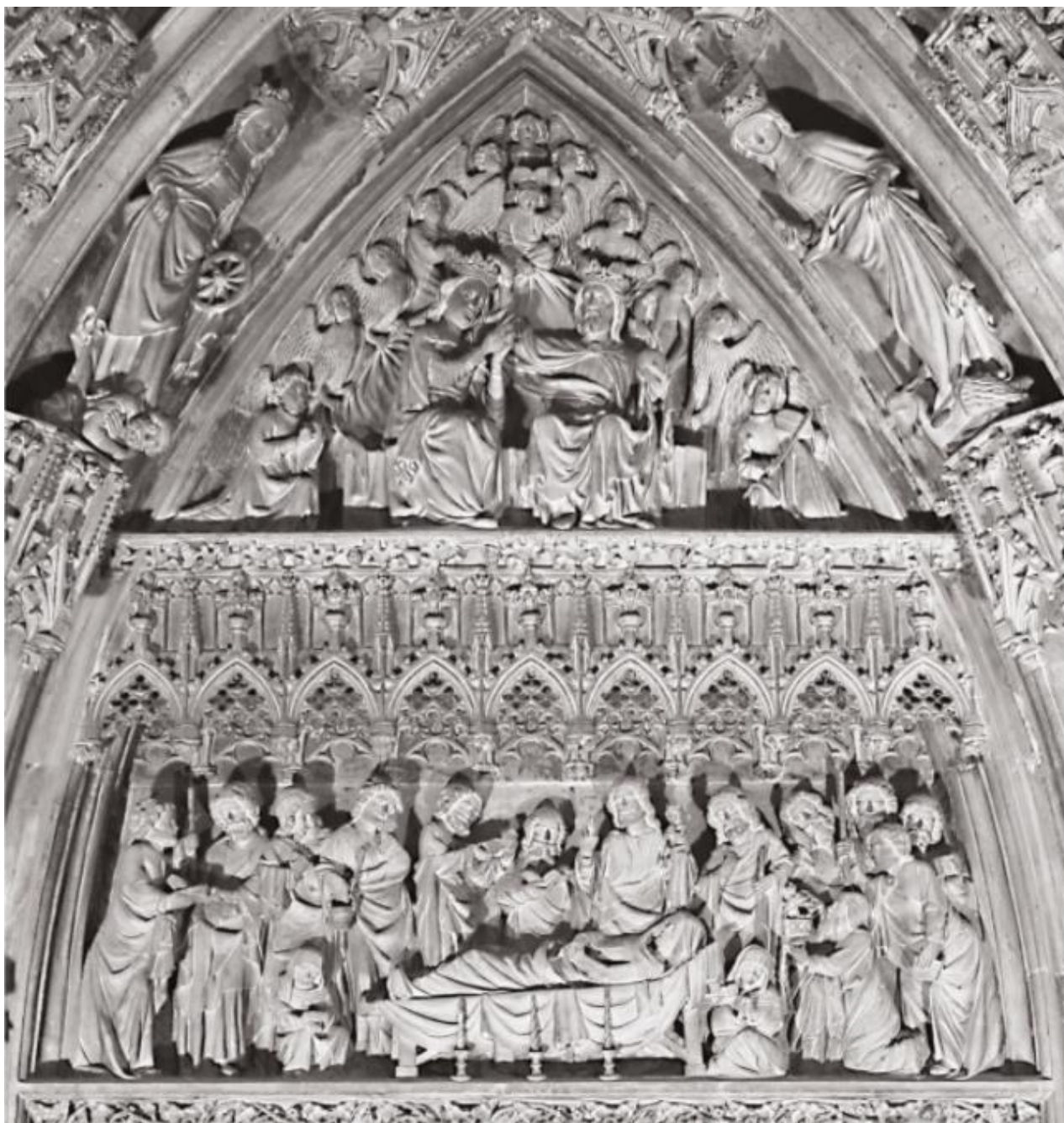
Izvor: <https://drfichtners-studienblaetter.de/wien-2-stephansdom/> (pregledano: 16. siječnja 2022.)

8. LUNETTA, *BISCHOFSTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ

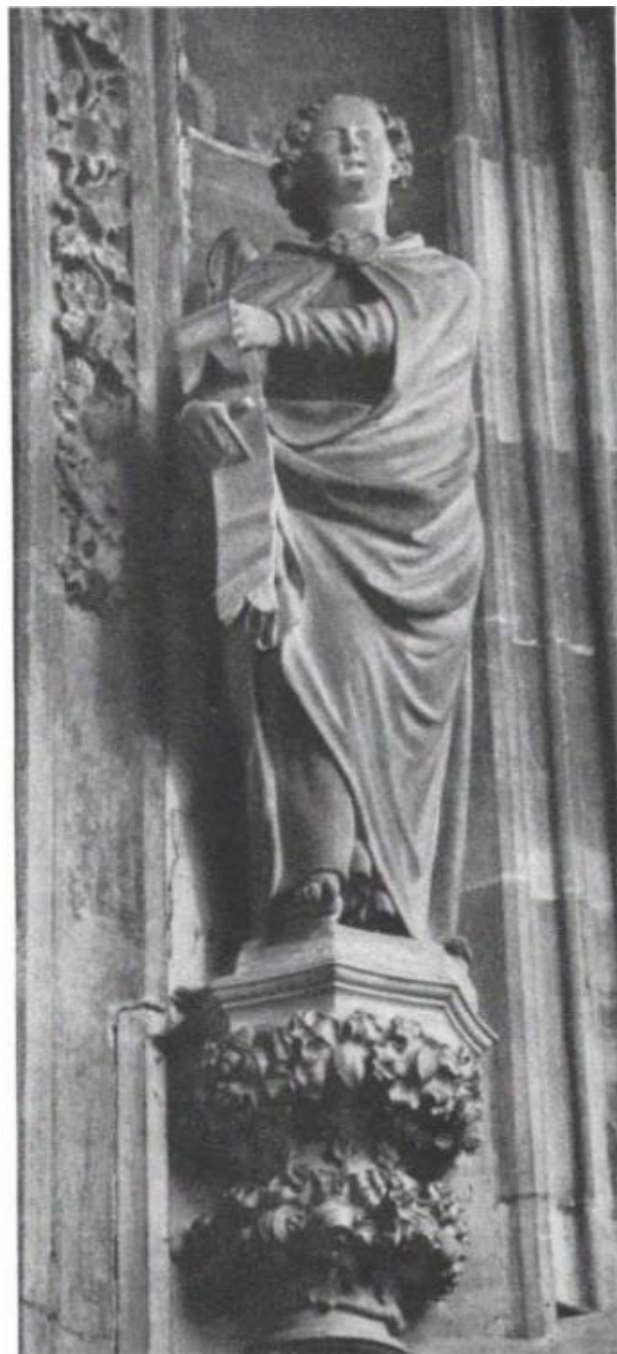
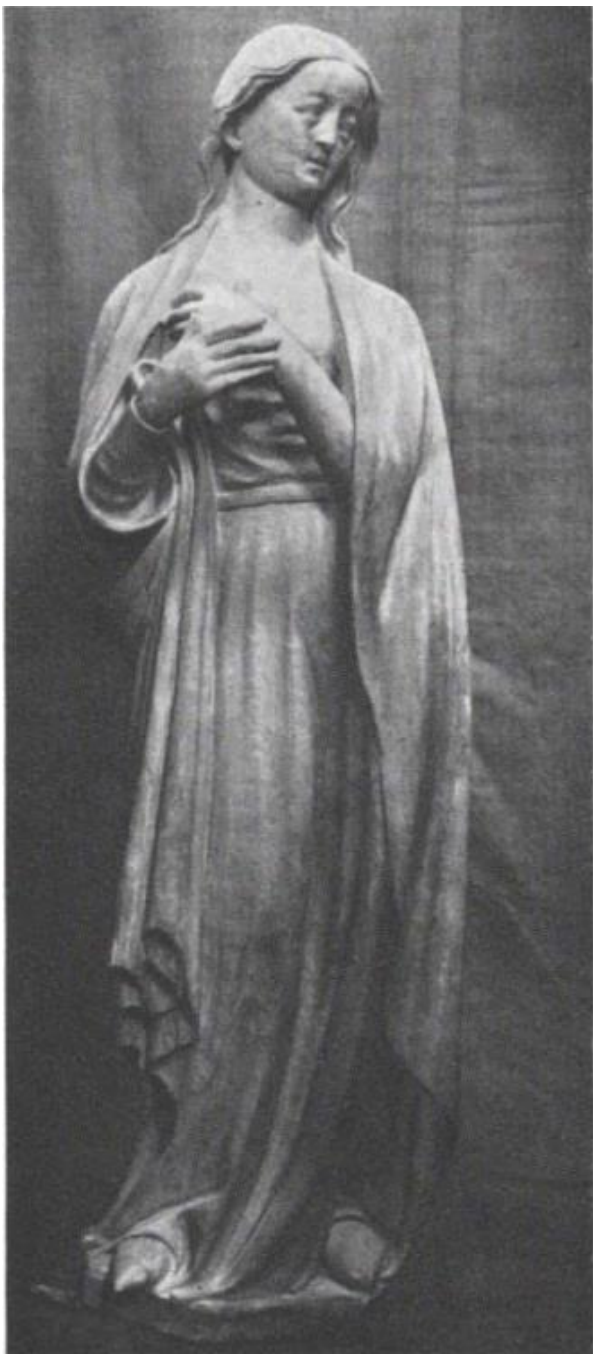
Izvor: Thomas Flum, *Das Paulusportal von Sankt Stephan in Wien*, Zeitschrift des Deutschen Vereins für Kunstwissenschaft, 67, 2013., 11.

9. NAVJEŠTENJE (BOGORODICA I ANĐEO), *BISCHOFSTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 111.

10. KATARINA LUKSEMBURŠKA I ŠTITONOŠA, *SINGERTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (lijevo)

Izvor: https://www.dombauwien.at/dombau/pdf/der_dom_Zeitung/DerDom_2009_1.pdf
(pregledano: 16. siječnja 2022.)

11. RUDOLF IV. HABSBURŠKI I ŠTITONOŠA, *SINGERTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (desno)

Izvor: https://www.dombauwien.at/dombau/pdf/der_dom_Zeitung/DerDom_2009_1.pdf
(pregledano: 16. siječnja 2022.)

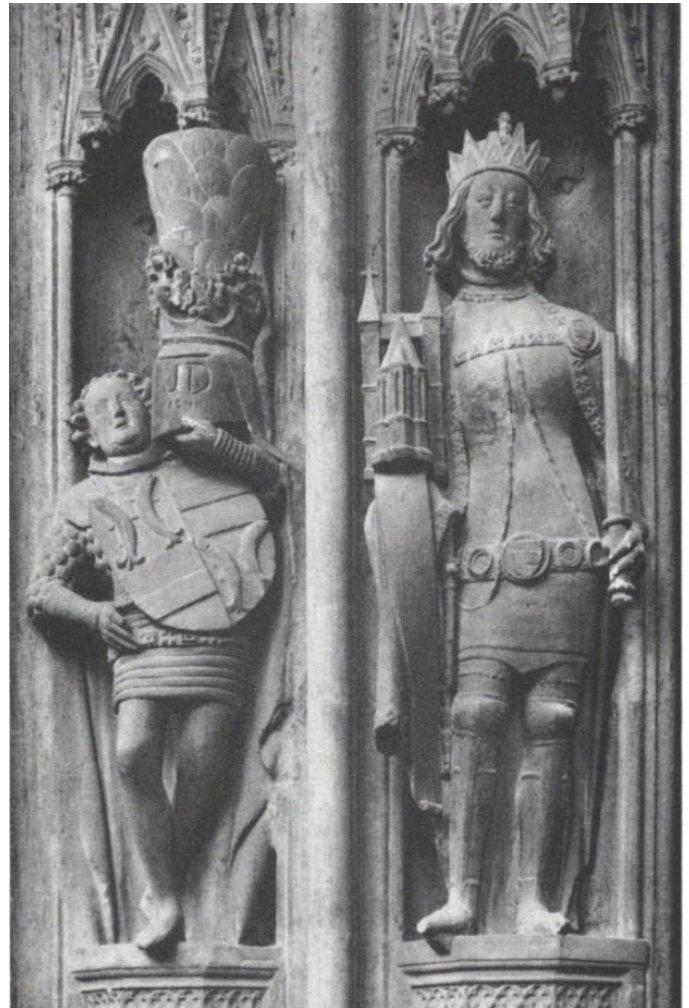

12. KATARINA LUKSEMBURŠKA I ŠTITONOŠA, *BISCHOFSTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (lijevo)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 105.

13. RUDOLF IV. HABSBURŠKI I ŠTITONOŠA, *BISCHOFSTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (desno)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 104.

14. SV. VJENCESLAV, KAPELA SV. VJENCESLAVA, KATEDRALA SV. VIDA,
PRAG (lijevo)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 106.

15. SV. MARGARETA, *BISCHOFSTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (desno)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 113.

16. SV. ANDRIJA, *SINGERTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (lijevo)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 116.

17. SV. BARBARA, *BISCHOFSTOR*, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (desno)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 113.

18. CAR KARLO IV. LUKSEMBURŠKI, JUŽNI TORANJ, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (lijevo)

Izvor: <https://www.belvedere.at/wiener-fuerstenfiguren> (pregledano: 16. siječnja 2022.)

19. BLANCHE DE VALOIS, JUŽNI TORANJ, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (desno)

Izvor: <https://www.belvedere.at/wiener-fuerstenfiguren> (pregledano: 16. siječnja 2022.)

20. RUDOLF IV. HABSBURŠKI, ZAPADNO PROČELJE, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (lijevo)

Izvor: <https://www.belvedere.at/wiener-fuerstenfiguren> (pregledano: 16. siječnja 2022.)

21. KATARINA LUKSEMBURŠKA, ZAPADNO PROČELJE, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (desno)

Izvor: <https://www.belvedere.at/wiener-fuerstenfiguren> (pregledano: 16. siječnja 2022.)

22. NADGROBNI SPOMENIK RUDOLFA IV. HABSBURŠKOG I KATARINE
LUKSEMBURŠKE, KOR, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ

Izvor: https://www.dombauwien.at/dombau/pdf/der_dom_Zeitung/DerDom_2009_1.pdf
(pregledano: 16. siječnja 2022.)

23. VODORIGE, PROČELJE KORA, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ

Izvor: Maria Ulrike Grün, *Figurale Bauplastik an der Chorfassade von St. Stephan in Wien*, Beč, Sveučilište u Beču, 2008., 128, 129 (diplomski rad)

24. KONZOLE, PROČELJE KORA, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ

Izvor: Maria Ulrike Grün, *Figurale Bauplastik an der Chorfassade von St. Stephan in Wien*, Beč, Sveučilište u Beču, 2008., 109, 110 (diplomski rad)

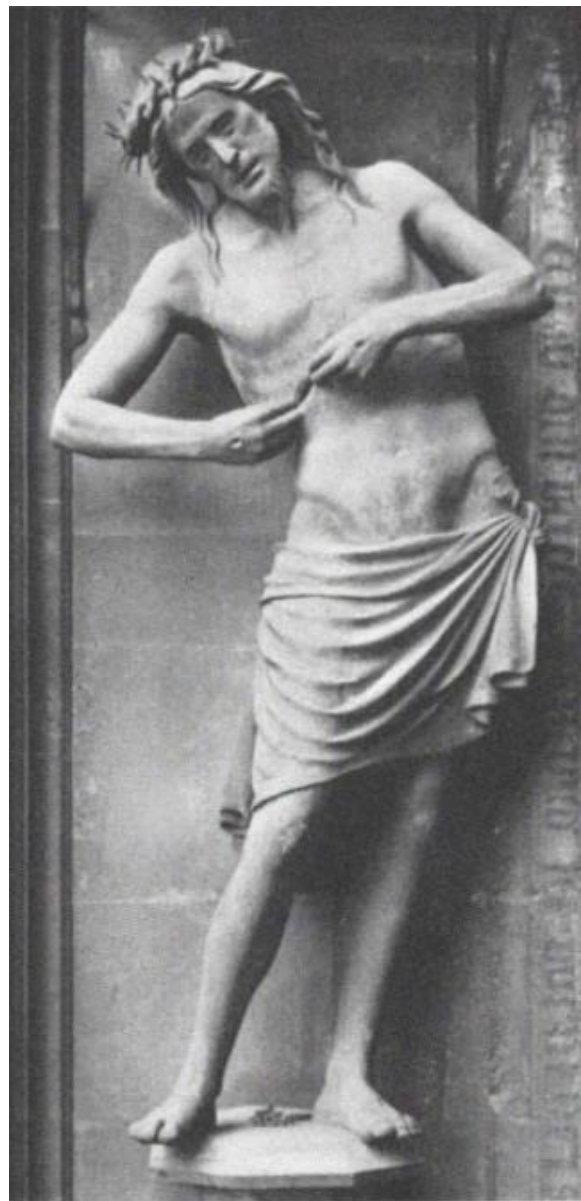

25. NADGROBNI SPOMENIK NEIDHARTA FUCHSA, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (lijevo)

Izvor: <https://alchetron.com/Neidhart-von-Reuenthal#neidhart-von-reuenthal-7f13fe61-c7af-4692-8820-37437a08b0d-resize-750.jpeg> (pregledano: 16. siječnja 2022.)

26. KRIST MUČENIK, JUŽNI BROD, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (desno)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 100.

27. BOGORODICA S DJETETOM, KAPELA SV. ELIGIJA, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (lijevo)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 97.

28. SV. KONRAD, KAPELA SV. ELIGIJA, KATEDRALA SV. STJEPANA, BEČ (desno)

Izvor: Antje Middeldorf-Kosegarten, *Zur Plastik der Fürstenportale am Wiener Stephansdom*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 20, 1965., 98.

29. PRVI PEČAT S PRIKAZOM RUDOLFA IV. HABSURŠKOG

Izvor: https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Rudolf_IV. (pregledano: 17. siječnja 2022.)

30. DRUGI PEČAT S PRIKAZOM RUDOLFA IV. HABSURŠKOG (lijevo)

Izvor: <https://geschichte.univie.ac.at/de/bilder/grosses-reitersiegel-herzog-rudolfs-iv-am-stiftbrief-der-universitaet-wien-lateinische> (pregledano: 17. siječnja 2022.)

31. PEČAT KARLA V. MUDROG (desno)

Izvor: <http://www.hubert-herald.nl/FranDauphine.htm> (pregledano: 17. siječnja 2022.)

32. KONZOLE, KAPELA SV. KATARINE, DOMINIKANSKA CRKVA, IMBACH

Izvor: Maria Ulrike Grün, *Figurale Bauplastik an der Chorfassade von St. Stephan in Wien*, Beč, Sveučilište u Beču, 2008., 161 (diplomski rad)

33. VODORIGA, KAPELA, PULKAU

Izvor: Maria Ulrike Grün, *Figurale Bauplastik an der Chorfassade von St. Stephan in Wien*, Beč, Sveučilište u Beču, 2008., 160 (diplomski rad)

34. JUŽNI PORTAL, CRKVA SV. MARKA, ZAGREB

Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/16/Juzni_portal_crkve_sv_Marka_Zg_090609.jpg (pregledano: 17. siječnja 2022.)

35. KRIST, JUŽNI PORTAL, CRKVA SV. MARKA, ZAGREB, STANJE PRIJE
RESTAURATORSKIH ZAHVATA (lijevo)

Izvor: Zdenko Balog, *Južni portal crkve svetog Marka na Gradecu u kontekstu bečkog dvorskog kiparstva*, Cris, god. IX, br. 1, 2007., 142.

36. KRIST, HISTORISCHES MUSEUM (IZVORNO: KATEDRALA SV. STJEPANA),
BEČ (desno)

Izvor: Zdenko Balog, *Južni portal crkve svetog Marka na Gradecu u kontekstu bečkog dvorskog kiparstva*, Cris, god. IX, br. 1, 2007., 143.

37. SV. FILIP, JUŽNI PORTAL, CRKVA SV. MARKA, ZAGREB, NAKON
RESTAURATORSKIH ZAHVATA

Izvor: <https://statues.vanderkrogt.net/object.php?webpage=ST&record=hr047> (pregledano: 17. siječnja 2022.)

38. ČUDOVIŠNA GALERIJA, KATEDRALA, ZAGREB

Izvor: Zdenko Balog, *Gotičke lisnate maske i drugi monstrumi srednjovjekovnog bestijarija*, Peristil, 53, 2010., 8.

39. KONZOLA, JUŽNI PORTAL, CRKVA SV. MARIJE, LEPOGLAVA

Izvor: Zdenko Balog, *Gotičke lisnate maske i drugi monstrumi srednjovekovnog bestijarija*, Peristil, 53, 2010., 10.

40. OBJEŠENJAK, ŽUPNA CRKVA SV. LOVRE, CIRKOVLJAN

Izvor: Zdenko Balog, *Gotičke lisnate maske i drugi monstrumi srednjovekovnog bestijarija*, Peristil, 53, 2010., 12.

SUMMARY

Rudolf IV is one of the most prominent representatives of the Habsburg dynasty, who during his short reign (1359-1365) laid the foundations for the establishment of future Habsburg supremacy, which greatly influenced the development of European history in the coming centuries. He achieved this by falsifying a series of documents known as the *Privilegium maius* which was one of the sources of constant disagreement between him and Emperor Charles IV. However, Rudolf IV was not only active on the political scene but also supported the development of culture and art. In addition to founding the University of Vienna in 1365, he is considered the founder of a sculptor's workshop, which left its biggest mark on today's Cathedral of St. Stephen in Vienna. Within this workshop, both domestic and newly arrived foreign masters from France and Italy worked together, which led to the exchange and mutual transfer of knowledge. After the historical context, this thesis deals with the development of the Cathedral of St. Stephen, its sculptural equipment as well as later conservation and restoration works. Due to the lack of original documents, the study of the development of the cathedral was based on stylistic analysis for many years. Therefore, this thesis brings data from recent researches based on the application of new technologies in science, which allows the establishment of a new chronology and reinterpretation of older conclusions. Within this sculptor's workshop, a number of significant sculptures were created, and its echoes spread primarily in the area of Lower Austria and Styria. Influences of the sculptor's workshop of Rudolf IV are visible, moreover, in the eastern parts of Central Europe, but the spread of these influences has also progressed to the south, which is why the parallels with Rudolf's workshop are recognizable in today's Croatia.

KEY WORDS: *Privilegium Maius*, Rudolf IV, Sculpture, St Stephen Cathedral, Sculptor's Workshop, Vienna